

LÉGI HARCTEVÉKENYSÉG A BALATON TÉRSÉGÉBEN

(1944. október—1945. március)

A szovjet 2. és 3. Ukrán Frontok Magyarország térségében vívott debreceni és budapesti támadó hadműveleteinek időszakában (1944. október 6—1945. február 16.), továbbá a balatoni védelmi hadművelet előkészítése (1945. február 16—március 5.) és végrehajtása (március 6—15.), s végül a bécsi támadó hadművelet idején (március 16—április 4.) a Dunántúl légtere súlyos küzdelmek színterévé vált.

1944 augusztusában a német hadászati védelem déli szárnyának áttörésére, a romániai, jugoszláviai és magyarországi hadműveletek támogatására a Szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság a 2. és 3. Ukrán Frontoknak közvetlenül alárendelt 5. és 17. légi hadseregeket alkalmazta. A két légi hadsereg alárendeltségében négy légihadtest-parancsnokság, illetve 21 repülőhadosztály-parancsnokság működött. A hadosztály-parancsnokságoknak 61 repülőezred volt alárendelve. A 28 vadász-, 18 csatarepülő-, 6 nappali és 7 éjszakai bombázó, valamint két felderítő repülőezredben a hadműveletek kezdetén összesen 791 vadász-, 640 csata-, 192 nappali és 171 éjszakai bombázó, valamint 102 felderítő repülőgép tartozott. A repülőgépek alkalmazás szerinti megosztása egyértelművé teszi, hogy a repülőegységek elsődleges feladata a földi (lövész-, lovas, gépesített és páncélos) csapatok harcászati jellegű támogatása volt. A repülőgép-állomány mintegy 20% -át kitevő bombázógépek ugyanakkor az ellenség közeli hadműveleti mélységében felderített célpontok (vasúti és közúti csomópontok, összpontosítási és hadtápkörzetek) elleni csapásokat hajtották végre. Az ellenség hadműveleti mélysége ellen a főparancsnokság közvetlen alárendeltségében levő távolbombázó magasabbegységeket alkalmazták.¹

a) Légi harctevékenység a szovjet hadsereg debreceni támadó hadművelete, valamint a budapesti támadó hadművelet első szakaszának időszakában. (1944. október 6—december 12.)

A magyarországi hadműveletek előkészületeinek időszakában, 1944. szeptember 14-től a szovjet távolsági bombázókötélékek indítottak támadássorozatot — ekkor még egyidejűleg az 1944. április 3-tól támadó Földközi-tengeri Szövetséges Stratégiai Légierő (MASAF) amerikai és brit magasabbegységeivel — a magyarországi célpontok rombolására. Ennek keretében zajlott le

szeptember 19-én éjszaka a székesfehérvári vasúti csomópont elleni nagyarányú légitámadás.

1944 októberében — a debreceni támadó hadművelet idején — a Dunántúl légtérében kizárólag a szovjet 2. Ukrán Frontnak alárendelt 5. légi hadsereg (pk.: Sz. K. Gorjunov vezérezredes) 3. és 5. gárdacsatarepülő- és 3. gárdavadászrepülő-hadtesteinek kötelékei jelentek meg. A légi hadsereg hadműveleti alárendeltségében tevékenykedett az I. román repülőhadtest 1., 2., 3. vadászrepülő- és 1., 2. bombázórepülő-ezrede összesen mintegy 170 db német gyártmányú Messerschmitt Me. 109-es vadász-, valamint Junkers Ju. 88-as és Henschel He. 129-es csata- és bombázó-repülőgéppel.²

Az első kombinált szovjet—román légitámadásra 1944. október 6-án került sor: román Messerschmitt Me. 109 típusú és szovjet (amerikai gyártmányú) Airocobra típusú vadászrepülőgépek déli 11 óra 45 perc és 15 óra 30 perc között több, egymást követő hullámban támadták a dunántúli német és magyar repülőtereket (Székesfehérvár körzetében, Pápan stb.), közúti és vasútvonalakat.³ A következő szovjet légitámadásra csak 1944. október 29-én — a 2. Ukrán Front budapesti támadó hadműveletének megindításakor — került sor. A nap folyamán a szovjet 5. légi hadsereg 3. gárdacsatarepülő-hadtestének IL—2-es kötelékei három hullámban bombázták és géppuskázták a várpalotai repülőterén állomásozó magyar 102/2. szállítórepülő-századot és a Repülő Kísérleti Intézet (RKI) egységeit.⁴

A 2. Ukrán Front 46. hadserege által megindított budapesti támadó hadművelet első szakaszában (1944. október 29—november 4.), valamint a 2. és 3. Ukrán Frontok Budapest bekerítésére indított együttes támadás idején (1944. november 7-től) a Balaton térségében jelentős szovjet légitámadásokra nem került sor. Az 1944. november 7-től a harcokba bekapcsolódó szovjet 3. Ukrán Front 17. légi hadseregét a Mohácstól délre — Apatin és Bezdán térségében — kibontakozó hídfőharcok kötötték le a hónap végéig. Ezért 1944. november 20-ig a Dunántúl központi légtérét továbbra is a MASAF amerikai 15. hadászati légi hadseregének bombázó- és vadászrepülőgép-kötélékei uralták. November 19-én a délelőtti órákban tömeges amerikai vadászbombázó-támadások érték a Balaton körzetének közúti és vasútvonalait, majd déli 12 óra 50 perckor szórványos bombaledobásokra került sor Keszt-

helyen.⁵ Ezt követően hosszabb időre — 1945. február közepéig — szervezett amerikai légitámadások nem érték a Dunántúlt. Ugyanis 1944. november 7-én tragikus véletlen folytán egy 27 gépből álló amerikai vadászbombázó-kötelék Szerbiában — Nis és Aleksinac között — megtámadta a szovjet 6. gárda-lövészhadtest egyik menetoszlopát. (Meggalt a hadtest parancsnoka és 31 katona, 37 ember pedig megsebesült.) A makacsul támadó amerikai repülőgépeket csak szovjet vadászrepülőgépek bevetésével tudták elűzni: az összecsapásban 3 amerikai és 3 szovjet repülőgép pusztult el. A példátlan esetet a legmagasabb kormány szinten rendezték.⁶

Mivel a szovjet 3. Ukrán Front 57. és 4. gárdahadseregei 1944. november 7-től — a Mohácstól délre kialakított hídfőikből — megkezdték támadásukat a Dunántúlon (1944. november 19–20-ra ugyan még csak két harcászati hídfőjük átlagosan 6–8 km mélységű volt, de december első napjaira már elérték a Bátaszék, Dombóvár, Kaposvár, Barcs vonalat), az amerikai kötelékek leállították a Dunántúl elleni légitámadásaikat.

A Dunántúlon kibontakozó szovjet támadás időszakában — a Dunántúlra visszavonuló — 6. német és 3. magyar hadseregeket a német „Dél” Hadseregcsoporthoz alárendelt német 4. légi flotta (parancsnoksága novemberben Budapestről Pápára települt) alárendeltségében levő német I. és II. repülőhadtestek részei támogatták.

I. repülőhadtest (harcálláspontja: Pápa)

4. „General Wewer” csatarepülő-ezred II. és III. osztálya és az I. osztály részei. (November végén az ezredtörzs és a II. osztály Pinkócpusztára települt.)

5. éjszakai csatarepülő-csoport (Börgönd—Sárosd);

51. „Mölders” vadászrepülő-ezred I. osztálya (Győr);

14. közelfelderítő-csoport 14/1. és 2. századai, 16/2. század (Csákvár, Győr);

76. vadászrepülő-ezred törzse gépek nélkül (ismertlen);

4. távelfelderítő-csoport 33/2. és 121/3. századai (Szombathely);

15. gépesített légvédelmi tüzérhadosztály

4. gépesített légvédelmi tüzérezredének 24/II. és 46/II. nehéz légvédelmi ágyús, valamint 147., 236., 77., 774. könnyű légvédelmi gépágyús (négycsövű vierlingekkel) tüzérosztályai;

7. gépesített légvédelmi tüzérezredének 19/I. nehéz légvédelmi tüzérosztálya és az I. légvédelmi tüzériskola I. és II. osztályai;

104. gépesített légvédelmi tüzérezred 181. és 91. könnyű légvédelmi gépágyús (négycsövű vierlingekkel) és 520. fényszórós osztályai elsősorban a repülőterek védelmét látták el. (A légvédelmi tüzérhadosztály a 4. légiflotta I. légvédelmi tüzérhadosztályának volt alárendelve.)

II. repülőhadtest (harcálláspontja: Pécs, majd október 15-től Szombathely);

12. közelfelderítő-csoport (Kaposvár);

10. csatarepülő-ezred I. és II. osztályai (Pécs);

10. éjszakai csatarepülő-csoport (Magyarmecske);

2. „Immelmann” zuhanóbombázó-ezred (Kaposvár);

20. légvédelmi tüzérhadosztály (Pécs) az V. légvédelmi tüzérhadosztály alárendeltségéből;

38. légvédelmi tüzérezred 6/I. nehéz légvédelmi ágyús, valamint 545., 546., 549., 550., 566., 638. könnyű légvédelmi gépágyús (négycsövű „vierlingekkel”) osztályai;

40. légvédelmi tüzérezred 8/I. és 9/I. nehéz légvédelmi ágyús, 475., 544., 885. könnyű légvédelmi gépágyús (négycsövű „vierlingekkel”) osztályai a repülőterek légvédelmét látták el.⁷

A magyar 102. repülőandár-, 102. gyorsbombázó-, 102. vadászbombázó- és 102. vadászrepülő-osztályait a német 4. légiflottának rendelték alá. Az 1944. szeptember 3-ával felállított magyar 101. honvéd vadászrepülő-ezredet — ennek 101/I. honvéd vadászrepülő-osztálya (1., 2., 3. századok) már 1944. május 10-től a Veszprém-jutasi repülőtéren állomásozott, a 101/II. honvéd vadászrepülő-osztályának szervezését (4., 5., 6. századok) csak szeptember 3-tól kezdték meg — továbbra is a német 8. vadászrepülő-hadosztály (pk.: Handrich ezredes) alárendeltségében hagyták. (A II. osztály elsőnek felállított 4. százada december 2-ig az I. osztály alárendeltségében Veszprém-ben maradt.)^{7a} A 8. vadászrepülő-hadosztálynak csak 52/II. vadászrepülő-osztálya állomásozott a Dunántúlon (Börgönd). További egységei — a 108. vadászrepülő-ezred, az 53/I., 1/III., 3/III., 77/III. nappali és 6/III., 101/II., 100/II. éjszakai vadászrepülő-osztályai Bécs—Koblenz körzetében összpontosultak.^{7b}

A magyar 101. honvéd vadászrepülő-ezred (pk.: Heppes Aladár őrnagy) és a 101/I. honvéd vadászrepülő-osztály (pk.: Scholtz Miklós százados) parancsnoksága Veszprém-ben maradt. A felállítandó 101/II. honvéd vadászrepülő-osztály számára a Kenyerinél levő repülőteret jelölték ki. A vadászrepülőgépek számára 17 db hármasszilánkvédő karámot, a személyzet részére pedig kilenc barakkot kellett azonnali hatállyal felépíteni az odarendelt zsidó munkaszolgálatos századnak. A pilótákat Kemenessömlyénben, a földi személyzetet Vönöckön szállásolták el, a műhelyszakasz Királykút-majornban rendezkedett be.⁸ Az eredetileg Kenyeriben működő magyar II. repülőgépvezető-kiképző osztály (pk.: Mititzky őrnagy) összesen 150 db repülőgépének felét a Tüskevár melletti tábori repülőterre telepítették át. Rövidesen ugyancsak ide, a Tüskevár—Somlójenő közti tábori repülőterre vezényelték át — a Budapest-mátyásföldi repülőteréről — a 2. magyar hadseregnek alárendelt „törzsrepülőfutárszázad” (pk.: Bánfalvy százados) — 3 db Fieseler-Storch Fi—156 típusú, 3 db Bücker Bü—131 típusú és egy Junkers Ju—86 típusú repülőgépből álló — egységét.

A magyar 101/II. honvéd vadászrepülő-osztály 101/5. és 101/6. vadászrepülő-századainak szervezése (Messerschmitt Me. 109. G—6 típusú együléses vadászrepülőgépekkel) azonban csak 1944. november 21—26-tól indult meg. Ugyanakkor a — 101/I. honvéd vadászrepülő-osztály-

nak alárendelt — 101/4. vadászrepülő-század már október 3-tól megkezdte harctevékenységet, s a hónap folyamán három bevetést hajtott végre 24 db géppel a szovjet légierő ellen — veszteség és eredmény nélkül.

1944. november első felében a magyar 101/I. honvéd vadászrepülő-osztálynak alárendelt 1., 2., 3. és 4. vadászrepülő-századokat öt bevetésben (összesen 60 db géppel) még az amerikai 15. stratégiai légihadserg ellen vetették harcba. A légi harcok során a magyar vadászok 9 db négymotoros, 1 db kétmotoros és 1 db egymotoros amerikai repülőgépet lőttek le. A magyar egységek gépvesztése ismeretlen; élőerőkben hét pilóta vesztette életét.⁹

1944. november 13-tól megszűnt a magyar 101/I. vadászrepülő-osztály bevetése az amerikai légierő ellen, amelyben kétségtelenül közrejátszott, hogy az amerikai kötelékek nem repültek be a Dunántúl légterébe. (Lásd az előzőket!) Ettől a naptól kezdve a négy magyar vadászrepülő-századot kizárólag a szovjet földi- és légierők ellen vetették harcba. November hónapban 16 bevetést hajtottak végre, összesen 134 db géppel.¹⁰ A szovjet erők elleni első bevetésre azonban — még az amerikaiak elleni bevetésekkel párhuzamosan — 1944. november 2-án került sor. Az osztály kötelékeit — a szovjet 7. gárdahadserg és a német IV. páncéloshadtest sávjában — Cegléd-től délkeletre vetették ütközetbe az ott támadó szovjet 5. légi hadserg csata- és vadászrepülőgépei ellen.

Másnap, november 3-án a magyar vadászosztályt a veszprémi repülőtérrel a — szovjet „Plijev” páncéloscsoport és a német LVII. páncéloshadtest sávjában támadó — szovjet csata- és vadászrepülőgépek ellen vetették be Tiszasülly és Jászládány légterében.

Tiznap szünet után, 1944. november 13-án délután 15 órától — mint azt fentebb már említettük — a bevetések már csak kizárólag a szovjet földi- és légierők ellen zajlottak le. November 13-án a magyar 101/I. honvéd vadászrepülő-osztályt a Tápíószele és Jászkiér légterében támadó szovjet csata- és vadászrepülőgépek ellen vetették harcba.¹¹ A legsúlyosabb légi ütközetre 1944. november 16-án délután került sor Jászberény és Jászfelsőszentgyörgy légterében. A német bombázó- és vadászkothelék mellett ismét ütközetbe vetették a magyar 101/I. honvéd vadászrepülő-osztályt is. A heves légi csatában a szovjet 3. gárdavadászrepülő-hadtest pilótái tizenkét német és magyar repülőgépet lőttek le. A harcban különösen kitűnt A. Sz. Kazakov szovjet repülőfőhadnagy, aki hat gépből álló vadászcsoportjával — kilenc támadó német bombázógép közül — ötöt lelőtt. A rajparancsnok és A. F. Muhin főhadnagy megkapta a Szovjetunió Hőse kitüntető címet.¹² A légi harcban hét szovjet repülőgép is megsemmisült; ezek közül két LA—5 típusú vadászrepülőgépet a 101/I. honvéd vadászrepülő-osztály lőtt le. A légi harcban a szovjet vadászok lelőtték a magyar vadászrepülő-osztály egyik legeredményesebb pilótáját is (Debródy György hadnagyot), aki súlyosan megsebesült.¹³

A 101/I. honvéd vadászrepülő-osztály gépvesztéseinek pótlására 1944. november 4-én 8 db — nagy tűzerejű: 2 db 13 mm-es nehézgéppuskával és 1 db 30 mm-es gépágyúval felfegyverzett — Messerschmitt Me. 109. G—6.a típusú vadászrepülőgépet kapott. November 16—18-án az osztálynak alárendelt 101/4. vadászrepülő-század is kapott 6 db hasonló, új típusú vadászrepülőgépet. A század — kevésbé korszerű — 8 db Me. 109. G—b típusú gépet (2 db 20 mm-es nehézgéppuskával) átadta a Kenyeriben kiképzés alatt álló 101/6. vadászrepülő-századnak.¹⁴

A szovjet 3. Ukrán Front két hadseregének — az 57. hadseregnek a (déli) bal szárnyon Pécs—Kaposvár, s a 4. gárdahadseregnek az (észak-keleti) jobb szárnyon Székesfehérvár általános irányokba kibontakozó — kétirányú támadása miatt, 1944. november végén a német I. és II. repülőhadtesteit a nyugat-dunántúli repülőterekre vonták vissza. A német 10. csatarepülő-ezred részeit Tótvázsony—Nagyvázsony körzetébe telepítették. Ugyancsak ide vonták vissza a 2. „Immelmann” zuhanóbombázó-ezred (pk.: H. U. Rudel alezredes) I. és II. osztályait is. A 2/I. zuhanóbombázó-osztály (pk.: Rudolf Mrkva százados) 1. és 3. százada Focke-Wulf FW—190. F típusú csata- és zuhanóbombázó gépekkel, 2. százada (pk.: H. K. Stepp főhadnagy) Junkers Ju—87 típusú zuhanóbombázókkal (Ju—87. D—1 típusok) volt felfegyverezve. A 2/II. zuhanóbombázó-osztály (pk.: Karl Kennel őrnagy) FW—190. A—8-as „Würger” gépei a zuhanóbombázók vadászvédelmét látták el. A 2/III. zuhanóbombázó-osztály (pk.: Lothar Lau őrnagy) Junkers Ju—87. D—1-es és Henschel HS—129-es zuhanóbombázó gépei a várpalotai repülőtérre vonultak vissza. Itt állomásozott már a magyar 102. gyorsbombázó-osztály három százada Messerschmitt Me. 210. C—1-es repülőgépekkel.¹⁵ Az 5. éjszakai csatarepülő-csoport részeit pedig Sárosd—Börgönd repülőterekre irányították. A német kötelékek az áttelepítés alatt is folytatták harctevékenységet: 1944. december 1-én a német I. és II. repülőhadtestek részei 80 bevetést hajtottak végre a Bátaszék és Dombóvár szélesében támadó szovjet 4. gárdahadsereg ellen.

Mivel a szovjet 4. gárdahadsereg 1944. december 2-án megközelítette a — „Margit” vonal balszárnyát — biztosító „Jenő” vonalat (Siófok—Simontornya—Dunaföldvár), a Székesfehérvár körzetben levő — sóstói, börgöndi, sárosdi és seregélyesi — repülőtereket kiürítették a német és magyar kötelékek. A magyar 102. vadászbombázó-osztály (pk.: Léway Győző százados) 1. századát (pk.: Kázár főhadnagy; Focke-Wulf FW—190-es gépekkel) és 2. századát (pk.: Homér főhadnagy; Junkers Ju—88-as gépekkel) — összesen 18 db repülőgéppel — a várpalotai repülőtérre vonták vissza. A német 52/II. vadászrepülő-osztály 5. és 6. századait a csóri repülőtérre telepítették.¹⁶ A német 77/5. zuhanóbombázó-század a tapolcai, a magyar 102. önálló vadászrepülő-osztály két százada (pk.: Kovács József őrnagy) és a német 52/II. vadászrepülő-osztály 4. százada a Veszprém-jutasi repülőtérre — a magyar 101/I. honvéd vadászrepülő-osztály mel-

lé — vonult vissza. Ezen a napon a magyar 101/4. vadászpilóta-századot Jutasról a Kenyeriben állomásozó 101/II. honvéd vadászpilóta-osztály alárendeltségébe utalták.¹⁷

A kedvezőtlen időjárási viszonyok miatt 1944. december 3-án mindkét harcoló fél légi tevékenysége szünetelt. December 4-én a rossz időjárási viszonyok miatt a szovjet 17. légi hadsereg jelentéktelen harctevékenységet folytatott. Az időjárási viszonyok ellenére a magyar 102. repülődandárt, 102. gyorsbombázó- és 102. vadászbombázó-osztályokat és a 101/I. honvéd vadászpilóta-osztályt harcra vetették a Tamási és Kaposvár körzetében előnyomuló mintegy 300 szovjet menetoszlop ellen. Az Igal körzetében gyülekező szovjei 5. gárda-lovashadtest csatlékvédelmi tüzérsége a magyar 101/I. honvéd vadászpilóta-osztály egyik vadászpilótáját (pilótája: Kovács Sándor hadnagy) megsemmisítette.

1944. december 4-én a szovjet 3. Ukrán Front 57. és 4. gárdahadseregei a Dráva és a Balaton, valamint a Balaton és a Duna között megközelítették a „Margit” vonalat, a Németország délkeleti határait védő dunántúli hadművelési előterep első nagy védelmi rendszerét.

b) Légi harctevékenység 1944. december 4—19. között, a „Margit” vonal előterében kibontakozó szovjet támadás időszakában

A Dunántúl délkeleti térségében — a „Margit” vonal előterében — kibontakozó szovjet támadás napjaiban, 1944. november végén és december első napjaiban a 3. Ukrán Frontnak alárendelt 17. légi hadsereg (pk.: V. A. Szugyecz vezérezredes) az alárendeltségében levő 9. vegyes csatarepülő-hadtest (pk.: O. V. Tolsztyikov altábornagy) repülőhadosztályait két fő irányba alkalmazta. A Kaposvár—Nagykanizsa általános irányba támadó 57. hadsereg támogatására a 10. gárdacsatarepülő-hadosztályt (pk.: A. N. Vitruk vezérőrnagy) és a 236. vadászpilóta-hadosztályt (pk.: V. J. Kudrasov ezredes) vetette be. A fő csapásmérő, Székesfehérvár általános irányba támadó 4. gárdahadsereg sávjában pedig a 306., 136., 189. csatarepülő- és 288., 295., 194. vadászpilóta-hadosztályokat vetette ütközetbe. A hadsereg 20., 21. és 31. gárda-lövészhadteste egyenként egy csata- és egy vadászpilóta-hadosztályt kaptak támogatásul. A 244. bombázó- és 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztályok mindkét irányba tevékenykedtek.¹⁸

A hadművelési tervek szerint az áttörésért vívott harcok alatt a csata- és vadászpilóta-hadosztályoknak 12—18-as gépcsoportokban kellett csapásokat mérni az ellenség támpontjaira, tüzérségi állásaira, figyelőpontjaira és tartalékainak összpontosítási körzeteire, valamint a felvonulási útvonalakra.¹⁹

1944. december 3—7. között a szovjet 4. gárdahadsereg áttörte a német—magyar „Fretter—Pico” hadművelési csoport Siófok és Dunaföldvár között hevenyészve kiépített „Jenő” vonalát. Ezt követően a szovjet előrevetett csapatok több

ponton (Balatonfőkajár, Polgárdi) menetből betörték a „Margit” vonal fő védőövébe.

December 8-án különösen súlyos harcok dúltak a fővédőövben. Mivel a német LVII. páncélos-hadtest — erős légi támogatással — sorozatos ellenlökésekkel kísérletezett, a szovjet 244. bombázórepülő-hadosztály csapásokat mért az ellenség repülőtereire. Déli 11 óra 20 perckor szovjet kétmotoros „Boston” bombázókötélék jelent meg a veszprémi repülőtértől délkeletre. Mivel a repülőtéren éppen felszállóban voltak a magyar 101/1. vadászpilóta-század gépei, a szovjet kötélek jobb fordulót hajtott végre. Mintegy 400 méteres magasságból bombatámadást hajtott végre a várpalotai repülőtér ellen, ahol ezekben a percekben a német 2/III. zuhanóbombázó-osztály gépei — Polgárdinál végrehajtott bevetésük szünetében — üzemanyag- és lőszerfeltöltés alatt álltak.²⁰ A német katonai veszteségek ismeretlenek. A légitámadás során bombatalálatok érték Várpalota északi szélét, az Árpád és Deák Ferenc utcákban négy polgári személy életét vesztette.²¹

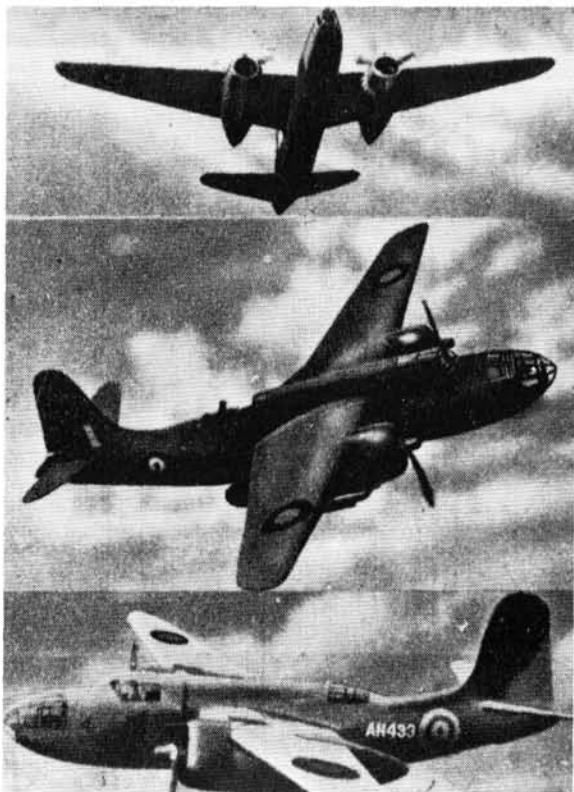
December 9-én továbbra is a „Margit” vonal fővédőövében dúltak a harcok. A szovjet 189. csatarepülő-hadosztály kötelékei folyamatosan támadták a német 1. páncélos-hadosztály állásait Balatonakarattya, Balatonfőkajár, Csajág, Füle térségében. Délután 15 órakor a csóri repülőtérrel harcra vetették a német 52/6. vadászpilóta-század Me. 109-es gépeit (pk.: Helmuth Lipfert százados). A német századparancsnok 15 óra 05 perckor a Csajág felett vívott légi harcban egy IL—2-es csatarepülőgépet lelőtt.

December 11-én a szovjet csatarepülő-, bombázó- és vadászpilóta-kötélékek egymást követő hullámokban támadták a „Margit” vonal mögötti közeli hadművelési mélységben felderített célpontokat. Délélt 10—11 óra között a 189. csatarepülő- és 288. vadászpilóta-hadosztályok 40—40 gépe támadta a 8. sz. főközlekedési utat és a decséri pályaudvart. A 800 méteren támadó IL—2-es csatarepülőgépeket a Jak—9-es vadászok 2000 méteres magasságban biztosították. A bombatámadás során a pályaudvaron több,

1. ábra. Magyar Me. 109. G—6 típusú vadászpilóta-gépek a veszprémi repülőtéren (1945. január)

Снимок 1. Венгерские истребители типа Me. 109. Г—6. на аэродроме города Веспрем.

2. ábra. „Boston” bombázó repülőgép (brit felségjellel)

Снимок 2. Бомбардировщик «Бостон» (с отличительным знаком Великобритании.)

üzemanyaggal megrakott tartálykocsi kigyulladt és felrobbant. Annak ellenére, hogy a környező községek behívott leventefiataljai a pályaudvar körül gyülekeztek, mindössze két polgári személyt értek halálos sérülések. Délelőtt 10 óra 55 perckor a szovjet biztosító vadász kötelékek felett mintegy 5000 méteren a Kenyeriben állomásozó 101/II. honvéd vadászpilóta-osztály négy gépe jelent meg. A gépek zuhanórepüléssel áttörtek a biztosító vadászokon, s a rácsapás során egy IL—2-est lelőttek, amely Ajka—Kislőd között lezuhant.²² Délután 14 óra 50 perc körül a szovjet 244. bombázórepülő-hadosztály kötelékei bombatámadást intéztek a tótvázsonyi német repülőtér ellen. A nőzséri magaslatokon beásott német légvédelmi tüzérség eredménytelenül lőtte a támadó bombázókat.²³ A bevetésből visszatérő szovjet bombázókat a csóri repülőtérről bevetett német 52/6. vadászpilóta-század megtámadta, s 14 óra 53 perckor a század parancsnoka Balatonkenese felett egy kétmotoros PE—2-es bombázót lelőtt.²⁴

Mivel a szovjet 4. gárdahadsereg támadása a „Margit” vonal áttörésére egyre inkább várható volt, december 13-án folytatták a frontközeli fekvő várpalotai repülőtér kiürítését. A magyar 102/1. szállítórepülő-század még ittlévő gépeit a pápai és vaszari repülőterekre repülték át. Reggel 08 óra körül a nagy ködben az egyik Junkers

Ju—52-es szállító repülőgép a Bakonyban, Cseszektől nyugatra a Zörög-tető ÉK-i magaslatainak ütközött és felrobbant. A gépben levő 13 személy közül 10 a helyszínen, egy pedig a zirci kórházba szállítás közben halt meg. Két katona túlélte a szerencsétlenséget.²⁵ Délután 16 óra után a köd felszállt. Néhány perccel később a szovjet 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály PO—2-es gépei már megjelentek, s bombázták a Veszprém körzetében húzódó utak hadiforgalmát. Az éjszakai órákra a szovjet éjszakai légitámadás olyan méreteket öltött, hogy 23 óra 35 perckor a német „Dél” Hadseregcsoport parancsnoksága éjszakai vadászpilóta-biztosítást kért Veszprém légtérébe a IV. légiflotta parancsnokságától.²⁶

A veszteségek pótlására december 13—18-án a 101/I. vadászpilóta-osztály újabb 12 db Me. 109. G—6-os vadászpilóta-gépet kapott. Ezzel egyidejűleg a 101/II. vadászpilóta-osztály 6 db Me. 109. G—6-os és 5 db Me. 109. G—b típusú vadászpilóta-gépet kapott a kiürítés alatt álló székesfehérvári repülőtérrel.²⁷

December 13-tól a szovjet 17. légi hadsereg megkezdte a „Margit” vonal áttörését előkészítő légitámadás-sorozatot. A „Veszprémvármegye” című újság december 17-i száma így írt erről: „... Most már nemcsak a hétnek bizonyos napjain és nem csupán napfényes időben, hanem szinte minden nap, ködben, vagy szakadó esőben is felüvölt a légvédelmi sziréna, s egy nap folyamán többször is kis- vagy nagyriadóval jelzi az ellenséges berepülést.”

December 14-én délelőtt 08 óra 30 perc körül egy — 6—8 gépből álló — szovjet csata- és vadászpilóta-gépek-kötelék támadása érte Hajmáskér-pályaudvart, ahol a 2. sz. — átmenő — fővágányon egy német vasúti szerelvény vesztegelt, a pórekocsikon mintegy 15 db harckocsival. A déli irányból támadó szovjet kötelék gépágyútűzzel és kis méretű bombákkal árasztotta el a pályaudvar körzetét (a német szerelvényt károk nem érték) és a községen átvezető útvonalakat. (Több polgári személy és német katona megsebesült, s egy német katona meghalt.)²⁸ Ezzel egyidejűleg egy másik szovjet csata- és vadászpilóta-gépek-kötelék Veszprémet támadta, s kb. 150 db 5 kg-os

3. ábra. Német Me. 109. G—6 típusú vadászpilóta-gép

Снимок 3. Германский истребитель типа Me. 109. Г—6.

repszbombát szórt le a városon átvezető utakra. Bombatalálatok érték az Újtelepen a Szigethy József és Bíró Márton utcák kereszteződését (3 bombatalálat) — ahol három polgári személy életét vesztette —, továbbá a belső vasútállomás körzetét és a káptalani jószágkormányzóság (ma kiegészítő iskola) körzetét géppuskasorozatok érték.²⁹ A támadó szovjet kötelékek ellen azonnal harcba vetették a várpalotai repülőtérrel a magyar 102/1. vadászbombázó-század Focke-Wulf FW—190-es és a veszprémi repülőtérrel a magyar 102/1. vadászrepülő-század Messerschmidt Me—109-es vadászrepülőgépeit. Heves légi harc alakult ki Veszprém és Balatonkenese légtérében, melynek során Balatonkenesénél két IL—2-es csata-, Balatonakarattyánál pedig egy LA—5-ös vadászrepülőgépet lőttek le.³⁰

A napról napra várható szovjet támadás miatt az I. repülőhadtest német és magyar kötelékei fokozták támadásaikat a gyülekező szovjet erők ellen. December 16-án a várpalotai repülőtérrel harcba vetették a magyar 102. vadászbombázó-osztály mind a 18 db FW—190-es repülőgépét. A szovjet vadászvédelem és légvédelmi tüzérség hat magyar repülőgépet megrongált: négy Győrben, egy Csákvárott, egy pedig Bakonytamásinál hajtott végre kényszerleszállást. (Az utóbbi átfordult és összetört, pilótája — Zsoldos László szakaszvezető — életét vesztette.) December 19-én a magyar vadászbombázó-osztály hét üzemképes gépét újra harcba vetették, két csatarepülőgép (Baltházár főhadnagy és Demeter hadnagy) nem tért vissza. A fokozódó német—magyar támadások miatt december 17-én a szovjet 244. bombázórepülő-hadosztály kötelékei újabb csapást hajtottak végre a tótvázsonyi német repülőtér ellen. A német légvédelmi tüzérség erős elhárító tüze ismét eredménytelen maradt.³¹ A nap folyamán — 14 óra 20 perc körül — a Balaton északi légtérében egy délkeleti irányba menekülő — németországi bevetése során — megsérült amerikai négymotoros Consolidated B—24 „Liberator” bombázógép jelent meg. A Kenyeriben állomásozó magyar 101/II. vadászrepülő-osztály két gépe üldözőbe vette, s Dunaföldvártól DK-re lelőtte.

c) Légi harctevékenység a „Margit” vonal áttörésének időszakában (1944. december 20—31.)

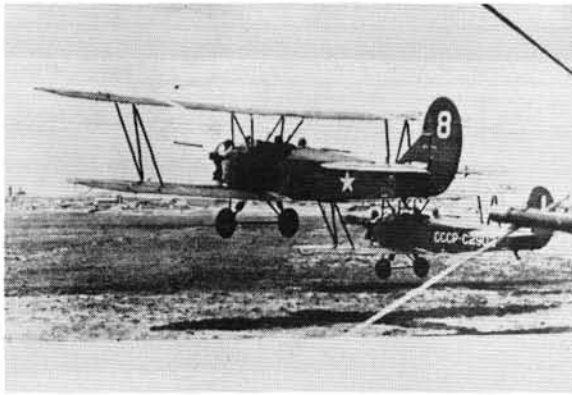
1944. december 20-án reggel a szovjet 3. Ukrán Front 46. hadserege Baracska és Kápolnásnyék között, a 4. gárdahadsereg pedig Székesfehérvártól délre megindította támadását a német—magyar „Margit” vonal áttörésére, s a budapesti német—magyar katonai csoportosítás nyugati irányú bekerítésére. A Székesfehérvárnál kibontakozó áttörést a szovjet 306. csatarepülő-hadosztály kötelékei támogatták. Miközben a hadosztály főerői az ellenséges védelem harcászati célpontjait támadták, a hadosztály egy másik csoportja — A. I. Prosev százados parancsnoksága alatt — az ellenség közeli hadművelési mélységében levő repülőtereket bombázta. A támadások során egy hárommotoros Ju—52 típusú szállító

és egy FW—190 típusú csatarepülőgépet megsemmisítettek.³² Különösen heves szovjet csatarepülőgép-támadások érték a várpalotai repülőteret, valamint a Hajmáskér körzetében összpontosított német páncélos erőket.³³ A veszprémi repülőteret támadó szovjet csatarepülőgépek ellen a magyar 101/1. vadászrepülő-századot vetették harcba. Egy, találatokat kapott szovjet IL—2-es csatarepülőgép Szentkirályszabadjától DK-re, a berektői dűlőben lezuhant, és kétfőnyi személyzetével együtt megsemmisült.³⁴ A Székesfehérvár északi térségében egyre hatalmasabb erőkkel kibontakozó szovjet támadás miatt a frontközelbe került várpalotai és csóri repülőtereket kiürítették. December 23-án délelőtt a német 52/II. vadászrepülő-osztály 4., 5. és 6. vadászrepülő-századai a veszprémi repülőterre vonultak vissza; az osztályparancsnokság (pk.: G. Barckhorn őrnagy) a veszprémi püspöki palotába települt. A várpalotai repülőtérrel a magyar 102. vadászbombázó-osztály megmaradt öt Focke-Wulf FW—190 típusú repülőgépét Páliba irányították. A német 2/III. zuhanóbombázó-osztály ezzel egyidejűleg — ugyancsak a várpalotai repülőtérrel — Kemenesszentpéterre települt. Az átrepüléseknél súlyos baleset történt: az egyik német FW—190-es csatarepülőgép pilótája Zirc felett alacsonyrepülést hajtott végre. A repülőgép a cisztercita főapátság épületének ún. Vöröstoronyának ütközött és felrobbant; súlyos károkat okozva az épületben. (A pilóta — Anton Ower-mayer altiszt — életét vesztette.)³⁵

Az áttelepülést a német 52/6. vadászrepülő-század fedezte: délelőtt 10—11 óra között heves légi harcokat folytatva a támadó szovjet vadászrepülőgép-kötelékekkel a Balaton légtérében.³⁶

Az áttelepítés még folyamatban volt, mikor a délutáni órákban — Németország felől visszatérő — amerikai North American P—51 „Mustang” típusú vadászrepülőgépek jelentek meg Veszprém felett. Három amerikai vadászgép megtámadta a légtérrel biztosító német 52/5. vadászrepülő-század gépeit. Az összecsapásban a század parancsnoka, H. Ewald hadnagy az egyik amerikai gépet lelőtte, majd percekkel később az ő gépet is találatok érték. (H. E. hadnagy 300 méterről ejtőernyővel kiugrott és földet ért.)³⁷ Az amerikai gép a Bakonyban zuhant le. A magyar 300/101. katonai munkásszázad katonái másnap Bakonyszücs környékén megtalálták az USA jelzéssel ellátott narancssárga ejtőernyőt, s a bujkáló amerikai pilóta géppisztolyból tüzelt a keresésére induló magyar katonákra.³⁸

December 23-án este 20 óra után a szovjet 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály több hullámban bombázta a Veszprémkülső-pályaudvaron vesztglő német katonai szerelvényeket. Egy repülőbenzinnel teli tartálykocsisort találatok érték, és azt felgyújtották. Néhány órával később, a december 24-re forduló hajnali 02 óra 45 perctől — két órán át — folyamatosan bombázták a szovjet PO—2-es repülőgépek a Veszprémen át vezető hadifontosságú utakat. Mintegy 25 db 50 kg-os bomba találatra érte a legfontosabb útcsomópontokat a Károly-templomnál, a Múzeum körül, a Kórház utcában, a nagyposta

4. ábra. Szovjet PO—2 típusú repülőgépek

Снимок 4. Советские самолёты типа ПО—2.

előtt, valamint a Kádár és Pázmándy utcákban. A súlyos rombolások mellett két német és két magyar katona, valamint három polgári személy vesztette életét.³⁹ Több bombatalálat érte a városi kórházat, a férfitestületet és a szülészeti osztályt olyan súlyos találatok érték, hogy azokat a belgyógyászat alatti pincékbe kellett költöztetni. A kórházban emberveszteségek nem voltak.⁴⁰

A szovjet adatok szerint a 17. légi hadsereg december 23-án és az azt követő éjszaka a Dunántúl térségében összesen 749 nappali és 100 éjszakai bevetést hajtott végre.⁴¹

December 23—24-én — közvetlen Székesfehérvár elfoglalása utáni napokban, amikor a frontvonal még csak 2—3 km-re húzódott a várostól — a szovjet 288. vadászpilóta-hadosztályt a város körüli repülőterekre vonták előre, hogy minél közelebb legyenek a harcban álló földi csapatokhoz. A 659. vadászpilóta-ezred (pk.: V. M. Szmeskov alezredes) a Székesfehérvár-sóstói, a 897. vadászpilóta-ezred (pk.: A. M. Makarov őrnagy) pedig a börgöndi repülőterre települt. Az áttelepítés alatt a 611. vadászpilóta-ezred (pk.: N. F. Iszajenko alezredes) kötelékei biztosították a légteret.⁴²

Székesfehérvár elfoglalása után a szovjet 4. gárdahadsereg főerői északi irányba, a Duna felé törtek előre. Különösen súlyos harcok tomboltak december 24-én, amikor a szovjet 17. légi hadsereg a Balaton északi térségében 953 nappali és 136 éjszakai bevetést hajtott végre a földi csapatok támogatására. A bombázó- és csatarepülőgép-kötelékek a nap folyamán megsemmisítettek 24 harcokocsit, 250 gépkocsit, 30 vasúti vagont, 18 tábori és légvédelmi üteget; a vadászpilóta-gépek pedig húsz ellenséges vadászpilóta-gépet lőttek le.⁴³ A légteret verhetetlenül a szovjet harcirepülőgép-kötelékek uralták. A magyar 101/5. és a német 52/6. vadászpilóta-századok csak délután 14 óra körül igyekeztek zavarni Bicske és Seregélyes légterében a támadó szovjet csata- és vadászpilóta-gép-kötelékeket.⁴⁴ December 25-én a szovjet támadás folytatta előretörését északi irányba, miközben a szovjet kötelékek továbbra is uralták a légteret.⁴⁵ A magyar 101/I.

vadászpilóta-osztály támogatására déli 12 óra 10 perctől — Mór és Székesfehérvár légterében — a veszprémi repülőteréről harcba vetették a német 52/6. vadászpilóta-századot is.⁴⁶

1944. december 26—27—28-án a nagy köd és az alacsony felhőalap mindkét harcoló fél légikötelékeit megbénította. Csak december 29-én jelentek meg újra a szovjet csata- és vadászpilóta-gép-kötelékek Veszprém légterében, melyek ellen a veszprémi repülőteréről a német 52/5. vadászpilóta-századot vetették harcba.⁴⁷

December utolsó napjaiban a szovjet 4. gárdahadsereg elérte — Dunaalmás és Esztergom között — a Dunát. Ezt követően a hadsereg — a hadművelési terveknek megfelelően — arcvonallal nyugat felé fordult, s ideiglenes védelemben ment át a Dunaalmás—Balatonakarattya közti 120 km-es arcvonalszakaszon. Kialakították a budapesti ellenséges csoportosítás bekerítésének arcvonalát, hogy fedezzék a Budapestet nyugati irányból ostromló szovjet 46. hadsereget a németek várható felmentési kísérletei ellen.

Az 1944. decemberi harcokról a magyar 101. honvéd vadászpilóta-ezred parancsnokság az alábbi összefoglaló jelentést adta ki:

101/I. honvéd vadászpilóta-osztály:

55 bevetés 229 db géppel;

légi győzelmek száma: 13;

saját veszteség: 11 db repülőgép; egy pilóta eltűnt, egy megsebesült.

101/II. honvéd vadászpilóta-osztály:

4. vadászpilóta-század: 10 bevetés 62 géppel;

légi győzelmek száma: 4;

saját veszteség: nincs.

5. vadászpilóta-század: 13 bevetés 66 géppel;

légi győzelem: 1;

saját veszteség: nincs.

6. vadászpilóta-század: továbbra is kiképzés alatt Kenyeriben.⁴⁸

1944. december 26—30-ra a szovjet 3. Ukrán Front 46. és 4. gárdahadseregei bekerítették Budapestet a német IX. SS hegyi és a magyar I. gyalogoshadtesteket. A bekerítésben harcoló német—magyar csapatok további ellátására a német IV. légiflotta alárendeltségében megszerveztek a Budapesti Légi Ellátócsoportot (pk.: Conrad tábornok). A csoport a 30. szállítórepülőcsoportból (Heinkel He—111 típusú gépekkel), a 2/III. és 3/III. szállítórepülő-osztályokból (Junkers Ju—52 típusú gépekkel) és a 2/I. szállítórepülő-osztályból (Gotha-Go—242 és DFS. 230 típusú szállító vitorlázó repülőgépeket vontató Dornier Do—17 típusú repülőgépekkel) állott. A 3/III. és 2/I. szállítórepülő-osztályok (parancsnokok: Penkert őrnagy és Faé százados) a pápai repülőtéren összpontosultak. Ugyanitt összpontosult a csoportnak alárendelt magyar 102/2. szállítórepülő-század 9 db Ju—52-es, 3 db Fiat—G—12-es és 12 db Focke-Wulf FW—58-as repülőgéppel.⁴⁹ Az első bevetésre 1944. december 31-én este 21 órától került sor: a magyar Ju—52-esek a szovjet aknavetőtűz alatt álló budapesti löversenypályán szálltak le löszerből álló szállítmányukkal. A repülőgépek — gépenként 8—8 német sebesülttel — 1945. január 1-re virradó hajnali 03 órára tértek vissza.⁵⁰

5. ábra. Német JU—52 típusú szállító repülőgép (1945. január)

Снимок 5. Германский транспортный самолёт типа ЮИ—52. (Январь 1945-го года)

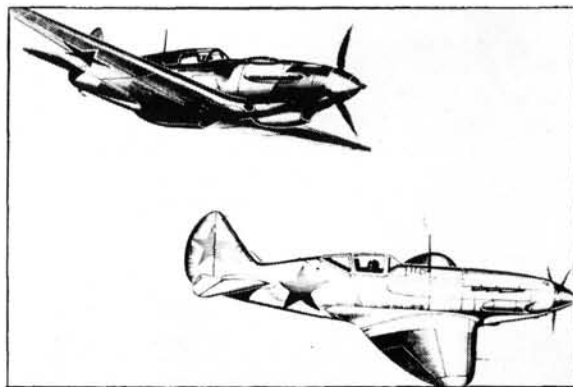
d) Légi harctevékenység a budapesti csoportosítás felmentésére indított német ellencsapások időszakában (1945. január 1—25.)

1945. január 1-én este a német „Balck” hadműveleti csoport — megerősítve a lengyelországi frontról átcsoportosított IV. SS páncéloshadtesttel — megindította a Tata-Tóváros körzetéből — a Gerecse és Pilis hegységeken át — budapesti csoportosításának felmentésére tervezett ellencsapásait, melyek január 12-én kudarccal végződtek. A kedvezőtlen időjárási viszonyok ellenére — a hónap folyamán mindössze hét, repülésre alkalmas és 13, repülésre korlátozottan alkalmas nap adódott — a harcoló felek igyekeztek maximálisan alkalmazni repülő erőiket. Január 1-én napközben — az ellencsapás előkészületeinél — harcra vetették a magyar 101/II. vadászrepülő-osztály több kötelékét, melynek két gépe — a W—148 és W—128-as vadászrepülőgépek (Nemeslaki Zoltán őrmester és Füleky Béla hadnagy) eltűntek. A 101/I. vadászrepülő-osztály a nap folyamán három bevetést hajtott végre 9 géppel. A bevetések nem jártak eredménnyel; három saját gép megsemmisült, s egy pilóta (Buzogány Lajos zászlós) Seregélyes légterében eltűnt.⁵¹ Január 2-án — a Gerecseben tomboló harcok légterében — súlyos légi harcok alakultak ki. A támadó német páncélos erők ellen bevetett egyik — 18 db IL—2-esből álló — csatarepülőgép-köteléknek négy Lavocskin La—5-ös vadászgép oltalmazta D. Sz. Kravcov őrnagy (a Szovjetunió hőse) parancsnoksága alatt.⁵² A köteléknek hat német FW—190-es vadászgép támadta meg. Az összecsapásban Kravcov őrnagy azonnal lelőtt egy ellenséges gépet. A légi harcban a szovjet Kalinin alhadnagy szorult helyzetbe került, a segítségére siető Kravcov (aki rövidesen maga is súlyosan megsebesült) még egy ellenséges vadászrepülőgépet lelőtt.⁵³ A magyar és német adatok szerint a légi harcban déli 11 óra 15 perctől 11 óra 45 percig részt vett a magyar 101/I. vadászrepülő-

osztály több köteléke és a német 52/6. vadászrepülő-század.⁵⁴

Este 19 órakor a szovjet 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály PO—2-es repülőgépei támadást hajtottak végre Pápa körzete ellen. Bombázták a repülőteret, ahol a német 3/III. szállítórepülő-osztály két Ju—52-es hárommotoros szállító repülőgépe megrongálódott.⁵⁵ Bombatalálatok érték a pályaudvar körzetét is. Az anyagi károk mellett az emberveszteség jelentéktelen volt: az Arany János utcában egy polgári személy életét veszítette. Ezzel egyidejűleg a szovjet éjszakai bombázógépek támadást hajtottak végre a veszprémi viadukt ellen is. Míg a völgyhid sértetlen maradt, több bombatalálat érte a Harmat és Templom utcákat, ahol — egy ott működő német katonai rádióállomás — több német katonája és három polgári személy életét veszítette.

1945. január 3-án a német páncélostámadás Bicskétől északra elakadt. A szilárd szovjet védelem áttörésének megkönnyítésére a német I. repülőhadtest (mivel 2. zuhanóbombázó-ezred I. és II. osztályait ezekben a napokban visszarendelték Németországba) a Győr-Nemesócsa körzetében összpontosított német 4. csatarepülő-ezred és a magyar 102. gyorsbombázó-osztály kötelékeit vetette harcba. A német és magyar csatarepülőgépeket a magyar 101. honvéd vadászrepülő-ezred mintegy negyven vadászrepülőgépe biztosította nagy magasságban és két lépcsőben. Déli 13 óra után déli irányból, a csákvári repülőtérrel felszálló, kb. huszonöt szovjet Lavocskin LA—5 típusú vadászrepülőgép támadta meg a magyar és német csatarepülőgépeket. A magasban biztosító magyar vadászrepülőgépek zuhanórepüléssel csaptak le a támadó szovjet vadászgépekre, s rövidesen súlyos légi harc bontakozott ki Bicske és a Velencei-tó közti légtérben. A légi harcban a magyar 101/1. vadászrepülő-század öt gépe semmisült meg. Ugyanakkor a szovjet légvédelmi tüzérség a magyar 101/4. vadászrepülő-század egyik gépét megrongálta és kényszerleszállásra kényszerítette. A gép pilótája — Sz. G. hadnagy — szovjet hadifogságba esett.⁵⁶ A magyar va-

6. ábra. Szovjet LAGG—3 és Mig—3 típusú vadászrepülőgépek

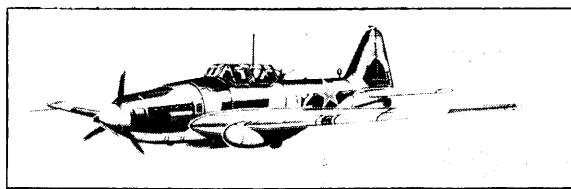
Снимок 6. Советский истребитель типа Миг—3 и ЛАГГ—3.

dáspilóták hat szovjet vadászpilóta lelőését jelentették. A magyar pilóták győzelmi jelentéseihez kétség férhetett, mert másnap, 1945. január 4-én a magyar 101. honvéd vadászpilótaezred parancsnoka, Heppes Aladár őrnagy szigorú hangú utasítást adott ki a légi győzelmek igazolása tárgyában: „... Feltűnt, hogy különösen a 101/II. osztálynál úgyszólván minden légi győzelem tanú nélkül folyik le, s a pontos lelővési hely is hiányzik. Ugyanakkor a bevetési jelentés a kötelék szétszóródását nem jelenti. Az igazolás feltételeit nélkülöző jelentéseket vissza fogom adni, mert nem vagyok hajlandó az ezred hírnevét neveltségessé tenni sorozatos olyan győzelmekkel, mely kötelékharcban történt, de senki sem látta. Mivel a géppár el nem hagyhatja egymást, tanúnak kell lenni!”⁵⁷

Január 4-én továbbra is a Gerecse hegység térségében dúltak a földi és légi harcok. A nap folyamán a magyar 101/1. honvéd vadászpilótaosztály a veszprémi repülőtérrel három bevetést hajtott végre 17 géppel. A visszatérő sérült gépek közül négy a leszállásnál összetört.⁵⁸ A bevetésekben a délelőtti órákban a veszprémi repülőtérrel bevetett német 52/6. vadászpilóta-század is részt vett.⁵⁹ Január 5-én a szovjet 306. és 189. csatarepülő-hadosztályok kötelékei — a 288. vadászpilóta-hadosztály támogatásával — változatlan hevedéssel támadták a Gerecseben és Pilisben előnyomuló német IV. SS páncélos hadtestet. Az egyik szovjet IL-2-es csatarepülő-csoport — Bakanov őrnagy parancsnoksága alatt — a Sári-sáptól északnyugatra felvonuló német csapatok négy harckocsiját, nyolc gépkocsiját és mintegy nyolcvan katonáját semmisítette meg. A földi csapatok segítségére siető német FW-190. mintájú csatarepülőgépek közül a szovjet IL-2-esek egy német gépet lelőttek.⁶⁰ A német földi csapatok légi támogatásában a magyar 101/II. vadászpilótaosztály néhány köteléke is részt vett.

1945. január 6-án a magyar 101. honvéd vadászpilótaezred két osztályát kivonták a magyar Honi Légvédelmi Parancsnokság és a német 8. honi vadászpilóta-hadosztály hatásköréből. (Valójában a vadászpilótaezred már 1944. november eleje óta nem honi légvédelmi, hanem frontfeladatokat látott el!) A német IV. légiflotta parancsnoksága a nagy veszteségeket szenvedett dunántúli német vadászpilóta-erőket: az 51/II., 52/II., 53/I. vadászpilótaosztályokat, valamint a magyar 101. honvéd vadászpilótaezred két osztályát a — gépek nélkül maradt — német 76. vadászpilótaezred parancsnokságának (pk.: Ernst Düllberg őrnagy) rendelte alá.⁶¹ Néhány nappal később, január 15-én a Veszprém-jutasi repülőtérén állomásozó magyar 102. önálló vadászpilótaosztály (pk.: Kovács József őrnagy) két századát, valamint a géppótlást szállító törzs (pk.: Békássy István százados) pilótáiból szervezett századot a 101/III. vadászpilótaosztály 7., 8. és 9. vadászpilóta-százada elnevezéssel a 101. honvéd vadászpilótaezrednek rendelték alá. Az új osztályt az ezred növekedéskörülményéből és a 103. kiképződandártól átadott 32 repülőgéppel egészítették ki.

Január első hetében a szállítórepülőgépek is folytatták tevékenységüket. A január 3-án ködös idő miatt elmaradt bevetés után, 4-én éjszaka 63 db He-111-es és 7 db Ju-52-es repült be Budapest fölé.⁶² Január 5-én a magyar 102. szállítórepülő-osztály ejtőernyős-konténerekből, 600 méteres magasságból dobott le utánpótlást a budai oldalon harcoló védőknek.⁶³ Január 6-án a német egységek 23 szállító repülőgépe még leszállt a löversenypályán: kirakott 36 tonna löszert, 2 m³ üzemanyagot, s kihozott 228 sebesültet; a másik kötelék 49 db He-111-es és 9 db Ju-52-es pedig 40 tonna élelmiszert ejtőernyőn dobott le.⁶⁴ Hajnali 04 órakor a magyar 102. szállítórepülő-osztály négy Ju-52-es is Budapest fölé repült. A löversenypályára már olyan erős szovjet aknavetőtűz alatt állt, hogy meg sem kísérelték a leszállást. Miután a szovjet légvédelmi géppályák is tüzelni kezdtek, a négy gép visszafordult. A kavargó hóvihárban csak három gép ért vissza Pápára, s csak nagy nehézségek között, hat sikertelen kísérlet után tudtak leszállni. Kezdetben azt hitték, a negyedik gép elpusztult. Csak később derült ki, hogy az S-221-es számú Ju-52-es átrepült a frontvonalon, s a szolnoki repülőtér közelében leszállt, majd megadta magát a szovjet csapatoknak. A gép parancsnoka: Stifter János főhadnagy és a gép négyfőnyi személyzete a teljes rakományt — 40 láda löszert és 118 puska — átadta a szovjet parancsnokságnak.⁶⁵

7. ábra. Szovjet IL-2 típusú csatarepülőgép

Снимок 7. Советский штурмовик типа ИЛ-2.

Január 6-án éjszaka a szovjet 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály PO-2-es kötelékei élénk harctevékenységet fejtek ki: elsősorban Győr körzetében bombázták az utak hadiforgalmát. A német 5. éjszakai csatarepülőezred néhány gépe felszállt: egy találatokat kapott német repülőgép a győri temetőben zuhant le.⁶⁶

Január 7-től — bár a földi harcok elérték tetőfokukat: a német I. lovas hadtest Magyaralmás irányából támadott Zámoly irányába, hogy hátha támadja a Bicskénél szilárdan védekező szovjet erőket — a kedvezőtlen időjárási viszonyok miatt mindkét harcoló fél légi tevékenysége csökkent. Január 8-án déli 13—14 óra között a veszprémi repülőtérrel harcba vetették a német 52/6. vadászpilóta-századot, amely Székesfehérvár—Zámoly légterében megtámadta a szovjet 244. bombázórepülő-hadosztály „Boston” bombázóit, melyek a Zámolyt támadó német páncélosokat bombázták.⁶⁷ Január 9-én a magyar 101/II. vadászpilótaosztály Bicske légterében hajtott végre szabad vadászatot.

Január 12-én a német hadvezetés leállította a „Konrad—I” és „Konrad—II” fedőnevű ellencsapásokat. A IV. SS páncéloshadtest főerőit — jól rejtve — Veszprém, Várpalota és Berhida körzetébe csoportosították át, egy új — a „Konrad—III” fedőnevű — ellencsapás végrehajtására. Január 12-én délben — a visszavonuló német gépesített és páncélos csapatokat támadó szovjet csata-, vadász- és bombázórepülőgép-kötelékek ellen — a veszprémi repülőtérrel harcra vetették a magyar 101/8. és a német 52/6. vadászrepülő-századokat. A bombázókat biztosító szovjet vadászrepülőgépek felvették a harcot a támadó ellenséges gépekkel. A szovjet M. D. Cikin hadnagy (a Szovjetunió hőse) vadászraja Esztergom légtérében megtámadta az ellenség egyik — hat Me. 109-es vadászgépből álló — csoportját, s közülük egyet lelőtt.⁶⁸ A légi harc során a magyar vadászrepülő-század gépei Pilisvörösvár, Csepel és Baracska légtérében szóródtak szét.⁶⁹ A német vadászrepülő-század délután 14 óra 30 perc körül elsősorban Muzsla légtérében támadta a szovjet kötélekeket.⁷⁰

Január 16-án a déli órákban újra heves légi harcok lángoltak fel a visszavonuló német IV. SS páncéloshadtest légtérében. A német 52/6. vadászrepülő-század mellett harcra vetették a magyar 101/1. és 101/5. vadászrepülő-századokat is a hátráló német csapatokat támadó szovjet csata- és vadászrepülőgépek ellen. A légi harcok során a szovjet V. J. Sapiro főhadnagy (a Szovjetunió hőse) a légi harcok során egy FW—190-es és egy Me. 109-es ellenséges vadászrepülőgépet lőtt le.⁷¹

Január 7-től a német szállítórepülő-osztagok is folytatták éjszakai bevetéseiket Budapest felett. A német 3/III. szállítórepülő-osztály (29 bevethető géppel) a január 7-ről 8-ra forduló éjszaka Pápáról hét Ju—52-est indított, de ezek közül csak három érte el a célterületet. Január 8-án este 10 óra 53 perc és 23 óra 15 perc között a pápai repülőtérrel 29 német Ju—52-es szállt fel. Ezek közül csak tíz érte el a célterületet, 18 sikertelenül tért vissza, egy pedig eltűnt. A január 9-ről 10-re forduló éjszaka nyolc gép startolt, ebből négy teljesítette feladatát, négy sikertelenül tért vissza. Január 11-én a 3/III. szállítórepülő-osztály 39 db Ju—52-es gépből 32 volt bevethető állapotban. Január 12-én reggel 05 óra 35 perctől 11 óráig 16 német szállító repülőgép szállt fel Pápáról: 7 gép teljesítette feladatait, 7 sikertelenül tért vissza, két gép eltűnt. Ezen a napon a magyar 102. szállítórepülő-osztály is bevetésben volt. Visszatérően az egyik magyar Ju—52-es Szarvaskendőtől 5 km-re (Körmend DK) kényszerleszállást hajtott végre.⁷² Január 13-án napközben — 11 óra és 16 óra 38 perc között — vetettek be 17 szállítógépet Pápáról, erős vadászrepülő-biztosítással. Január 14-én 19 óra 30 perckor 13 gép indult bevetésre Budapest fölé. Január 15-én 16 órakor 16 gép startolt Pápán: 9 gép végrehajtotta feladatát, 7 gép műszaki hibák miatt visszafordult. Este 23 óra 30 perctől újabb 24 gép szállt fel: 21 gép teljesítette feladatát, 3 gép műszaki problémák miatt visszafordult. Január 16-án délelőtt hét német Ju—52-es indult bevetésre vadászbiztosítással. Csak egy gép tért

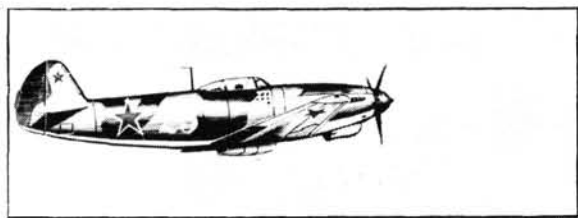
vissza rommá löve és hét halottal a fedélzetén; kettőt a szovjet légvédelmi tüzérség, négyet pedig a szovjet vadászrepülőgépek lőttek le.⁷³ Az egyik Ju—52-est V. J. Sapiro gárdafőhadnagy lőtte le.⁷⁴ A súlyos veszteségek ellenére este 18 órakor újabb öt német szállító repülőgép startolt Pápáról. A bevetésben a magyar 102/2. szállítórepülő-század gépei is részt vettek. Eppen startra álltak a gépek, mikor a repülőtér felett szovjet PO—2-es bombázógép jelent meg. Az egyik bomba 5 méterre csapott le egy startra kész magyar szállító repülőgép mellett. A gép rakományával együtt felrobbant.⁷⁵ A németek a következő nap hajnaláig folytatták bevetéseiket. Január 17-én hajnalban az egyik startoló német szállító gép a pápai repülőtértől 2 km-re lezuhant, felrobbant és személyzetével—rakományával együtt elégett.⁷⁶

Az 1945. január 1—12. között kudarccal végződött „Konrad—I” és „Konrad—II” felmentési kísérletek után a német hadvezetés 1945. január 18-án reggel — „Konrad—III” fedőnévvel — Csór és Balatonakarattyva szélességében újra harcra vetette a IV. SS páncéloshadtestet. A német csapatok január 25-re, súlyos harcok után, délről kerültek meg a Velencei-tavat, s Vereb—Vál körzetéig törtek előre. Az ellentámadás első napján, január 18-án a német I. repülőhadtest 270 bevetéssel támogatta a földi csapatokat. A légi harcok során a németek 12 szovjet repülőgép leölését jelentették, saját veszteségeik részletezése nélkül.

Január 18-án délután a szovjet csatarepülőgép-kötelékek különösen súlyos csapásokat mértek a Csajág—Enying körzetében támadó német 3. páncélososztályra. Délután 13 óra után a támadó szovjet csatarepülőgépek ellen a veszprémi repülőtérrel harcra vetették a magyar 101/2. vadászrepülő-századot is, amely Csajág felett egy IL—2-es csatarepülőgép leölését jelentette.

A nagy erejű páncélos támadás miatt mindkét harcoló fél légi erejét elsősorban harcászati feladatokra alkalmazta. Január 19-én a kedvezőtlen időjárási viszonyok miatt a légi tevékenység mindkét fél részéről ideiglenesen csökkent. Január 20-án az időjárás kiderült, s az arcvonalszakasz teljes szélességében fellángoltak a légi harcok. Délután 14 óra körül a magyar 101/II. honvéd vadászrepülő-osztályt a Simontornya—Dunaföldvár irányába támadó német I. SS páncéloshadtest támogatására alkalmazták. A 101/4. vadászrepülő-század Pincehely-vasútállomást támadta, miközben a 101/5. vadászrepülő-század — mélyen behatolva a szovjet hadművelési mélységbe — Ráckeve és Kiskunlacháza légtéréig repült. A Budapest délnyugati és déli légtérében kibontakozó légi harcokban különösen kitűnt a szovjet Ny. Ny. Kononyenko gárdaszázados vadászrepülő-százada. Kononyenko hat vadászgépet a nap folyamán kétszer vezetett harcra az ellenséges repülőgépek ellen, s a harcban két repülőgépet lelőtt.⁷⁷

A január 21-i viszonylagos nyugalom után, január 22-én a német áttörés egész sávjában újra fellángoltak a légi harcok. A légi harcok súlypontja — akárcsak a földi harcoké is — első-

8. ábra. Szovjet Jak—9 típusú vadászrepülőgép

Снимок 8. Советский истребитель типа ЯК—9.

sorban Székesfehérvár körzetében volt, ahol különösen súlyos harcokba került a magyar 101/8. és 101/5. vadászrepülő-század.⁷⁸

Délután 14 óra 50 perckor a veszprémi repülőtéren riasztották a 101/I. honvéd vadászrepülő-osztály egyik, négy gépből álló raját: a közeledő magyar 102. gyorsbombázó-osztály 9 db Me. 210-es gépét kellett biztosítaniok egy Székesfehérvár irányába végrehajtott támadás alkalmából. A célterület fölé érve a magyar kötelék gyenge szovjet légvédelmi tüzéségre tüzet kapott, mire a gyorsbombázók azonnal szétszóródtak. Rövid idő múlva, nagy magasságban 8—10 kondenzcsík jelent meg — szovjet vadászrepülőgépek. Bár a szovjet vadászgépek nem támadtak, a magyar gyorsbombázó-század gépei úgy szétszóródtak, hogy csak két gép zárkózott fel egymáshoz, melyet a négy vadászgép hazatérésig biztosított.⁷⁹

A német áttörés miatt a szovjet 9. vegyes csatarepülő-hadtest 288. vadászrepülő- és 189. csatarepülő-hadosztályai kiűritették dunántúli repülőtereiket, s a Kiskunhalas, Szabadszállás, Tököl, Zombor repülőterekre vonultak vissza. A Kiskunlacházán összpontosított 10. csatarepülő-hadtestet a nap folyamán a 17. légihadsereg alárendeltségébe utalták. A 244. bombázórepülő-hadosztály továbbra is Kecskeméten állomásozott.

Január 22-én a német I. és II. repülőhadtestek kötelékei 40 bevetést hajtottak végre a támadó IV. SS páncéloshadtest sávjában. (70 gépjárművet és 31 repülőgépet semmisítettek meg — jelentésük szerint.)⁸⁰

Január 23-án a magyar 101/I. vadászrepülő-osztály összesítő jelentést adott ki január havi tevékenységéről. Ezek szerint a hónap során 83 bevetést hajtottak végre 344 géppel. A bevetések során 11 légi győzelmet arattak. Ugyanakkor az osztály géppálmányának mintegy 75%-át — 26 db gépet — vesztek el. Ebből 11 db gép 100—60% -os, 14 db gép 60—30% -os, egy gép pedig 10% -os sérülést szenvedett el.⁸¹ A bevetések során egy pilóta meghalt, négy pedig eltűnt.

e) Légi harctevékenység a szovjet 3. Ukrán Front ellencsapásának időszakában (1945. január 26—február 16.)

A harmadik — „Konrad—III” fedőnevű — német ellencsapás is teljes kudarcot vallott a szovjet 3. Ukrán Front 4. és 26. hadseregeinek —

1945. január 26-án megindított — kétoldali ellencsapása során. A Budapest délnyugati körzetéből, valamint a Dunaföldvár térségéből indított szovjet ellentámadás február 16-ra a német IV. SS és III. páncéloshadtesteket a „Margit” vonal — Dinnyés, Külsőbáránd, Tác, Balatonvilágos közti — erősítéseibe szorította vissza. A szovjet földi — lövész- és páncélos — erőket a szovjet 5. és 17. légi hadseregek tömeges csapásai támogatták. A német 52/II. vadászrepülő-osztály különösen január 27-én délután vívott heves légi harcokat a támadó szovjet csata- és vadászrepülő-kötelékekkel.⁸² A magyar 101. honvéd vadászrepülő-ezredet is bevetették a szovjet kötelékek ellen. A 101/3. vadászrepülő-század január 30-án Sárosd légtérében vívott heves légi harcokat. Február 4-én délelőtt 09 óra 20 perc körül a Velenicei-tó légtérében szabad vadászatot végrehajtott magyar 101/4. vadászrepülő-század és egy — ismeretlen alakulathoz tartozó — német FW—190-es kötelék először csapott össze — az újonnan bevetett, korszerű szovjet — Jak—9.U típusú vadászrepülőgépekkel. A nyolc gépből álló szovjet kötelék (pk.: A. I. Koldunov százados) 2000 méteres magasságban járőrözött, mikor észrevette maga alatt a — szovjet földi csapatokat támadó — német FW—190-es csatarepülőgépeket. A magassági fölényből lezúduló szovjet vadászrepülőgépek az első rácsapáskor két, ellenséges repülőgépet lelőttek.⁸³

9. ábra. Német FW—190 típusú vadászrepülőgép (1944. december, Tótvázsony)

Снимок 9. Германский истребитель типа ФВ—190. на аэродроме местности Тотважонь.

1945. február 3-án a német 4. légiflotta a német II. repülőhadtestet átadta az Odera-arcvonalszakaszon harcoló német 6. légiflottának. A dunántúli német—magyar repülő erők vezetését a német I. repülőhadtest parancsnoksága vette át.⁸⁴

Az elmúlt téli időjárás miatti hosszú szünet után — 1945. február 7-én a MASAF amerikai 15. hadászati légi hadserege újra támadást intézett Bécs ellen. A német 8. honi vadászrepülő-hadosztály kötelékeivel vívott légi harcok a Dunántúli légtérébe is kiterjedtek. Egy, találatokat kapott amerikai vadászrepülőgép Somlyóhegytől

ÉK-re, Dobánál zuhant le; pilótája (Read Moore hadnagy) életét vesztette. Ezzel egyidejűleg egy sérült amerikai négymotoros B—24 „Liberator” bombázógép — melynek személyzete Bakony-pölöske körzetében ejtőernyős ugrással elhagyta az égő gépet — Tösokberénd községben zuhant le. (A Tomózer-féle házra zuhanó égő roncs egy négyéves kisgyermeket megölt.)

Az elmúlt harcok során súlyos veszteségeket szenvedett magyar 101. honvéd vadászpilótaezredet 1945. február 9-én új és korszerűbb vadászpilótaezredet töltötték fel. A 101/I. honvéd vadászpilótaosztály 23 db, a 101/II. honvéd vadászpilótaosztály pedig 3 db új, Messerschmitt Me—109. G—10. U/4 típusú vadászpilótaegépet kapott, melyeknek fegyverzete — az eddigi 1 db 30 mm-es motorgéppágyú és 2 db 13 mm-es nehézgéppuska mellett — kibővült a szárnyak alatti gondolákba szerelt 2 db MK—108-as típusú 30 mm-es géppágyúval.⁸⁵ A gép új formájú kabintetővel és FUG—25 típusú rádióval volt felszerelve. Az új gépek a W—197-től a W—222-ig terjedő lajstromszámot kapták.

Az új vadászpilótaegépekkel felszerelt 101/I. vadászpilótaosztály 101/1. vadászpilóta-századát 1945. február 12-én vetették harcba Nagyatád légtérben, illetve Dunaharasztnál, mely bevetések során két Jak—9-es lelövését jelentették.⁸⁶

Február 15-én a budapesti támadó hadművelet utolsó napján — a magyar Légierő Parancsnokság 12. sz. parancsában felhívta a magyar vadászpilóták figyelmét, hogy a frontvonalban megjelentek az új, Lavocskin LA—7-es típusú szovjet vadászpilótaegépek, melyek fordulékonyágban felülmúlták a Me. 109-es német és magyar vadászpilótaegépeket.

A „Konrad—III” felmentési kísérlet időszakában a szállítórepülő-csoport tovább folytatta a Budapesten körülvárt német—magyar csapatok ellátását. Január 18-án 16 órakor a pápai repülőtérről a német 3/III. szállítórepülő-osztály hét gépe startolt. (Az osztály állományában összesen 40 gép volt, ebből 24 bevethető állapotban.) Este 20 órakor szovjet repülőgépek jelentek meg Pápa felett, és röppcedulákat szórtak le.⁸⁷ Este 20 óra után a repülőtérről újabb 16 gép startolt, köztük a magyar 102/2. szállítórepülő-század gépei is. Január 19-ről 20-ra forduló éjszaka 19 gép szállt fel; 11 gép elérte a célterületet, 8 eredmény nélkül fordult vissza. Január 20-án délután 16 óra 28 perckor öt Ju—52-es és két Do—17-es szállt fel DFS—230-as teherszállító vitorlázórepülővel. (A további napokra a német forrás nem részletezi a szállítócsoporthoz egységeinek bevetéseit — csak összesített adatokat ad.) Február 9-én a csoport befejezte tevékenységét — állományában ekkor 51 db Ju—52-es, 46 db He—111-es, 9 db Do—17-es repülőgép és 23 db DFS—230-as teherszállító vitorlázórepülő volt. Eddigi bevetései során megsemmisült a csoport állományából: 36 db Ju—52-es, 7 db He—111-es, 1 db Ju—87-es és 1 db Do—17-es repülőgép, 48 db vitorlázógép. Embervesztései: 13 halott, 96 eltűnt, 29 sebesült. A Pápan állomásozó 3/III. szállítórepülő-osztály összesen 1515 tonna utánpótlást szállított Budapestre; napi átlagban 36 tonnát.⁸⁸

Február 16-án véget ért az — 1944. október 29-én megindított — szovjet budapesti hadművelet. Ez idő alatt a szovjet 17. légi hadsereg összesen 28 478 bevetést hajtott végre, ebből 6935-öt éjszaka. A lezajlott 514 légi harcban 435 ellenséges repülőgépet lőttek le. Megsemmisítettek továbbá: 294 harckocsit és rohamlőveget, 57 db páncélozott csapatszállítót, 31 db egyéb páncélozott gépjárművet, 18 mozdonyt és 449 vasúti kocsit.

A hadművelet során tanúsított kimagasló érdemeikért a 659. vadász- és 672. csatarepülő-ezredek a „Szuorov-rend” III. osztályát, a 31. vadász-, a 260. bombázó-, 639. és 98. csatarepülő-ezredek a „Kutuzov-rend” III. osztályát, a 39. önálló felderítőrepülő-ezred pedig az „Alexander Nyevszkij-rendet” kapta.⁸⁹

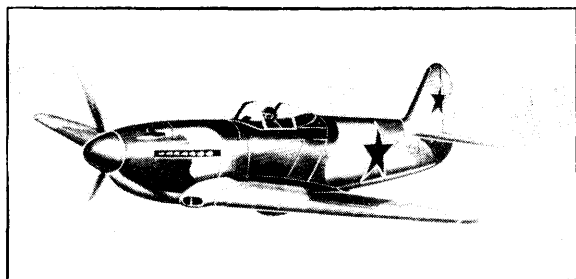
f) Légi harctevékenység a 3. Ukrán Front balti védelmi hadműveletének időszakában (1945. február 16—március 15.)

f) 1. A hadművelet első időszakának légi harctevékenysége (1945. február 16—március 5.)

Budapest felszabadítását követően, illetve a budapesti támadó hadművelet befejezése után, 1945. február 17-én a szovjet főparancsnokság kiadta direktíváját a következő — Bécs elleni — támadó hadműveletre, melynek kezdetét 1945. március 15-én jelölte meg. Az előkészületekre közel egyhónapos hadműveleti szünetet rendeltek el. A német hadvezetés, számítva egy közeli szovjet támadó hadműveletre, február 17-én — több lépcsőben — támadást rendelt el. Az első támadási lépcső — 1945. február 17-én — Szlovákia területén indult meg. Ennek következtében a légi harctevékenység is erre az arcvonalszakaszra tolódozott át. Mivel az 1. repülőhadtest német és magyar erőit a Garam-frontszakaszon vetették harcba, ez megkönnyítette a szovjet 17. légi hadsereg — már február 15-én megkezdett — támadássorozatát. Február 15-én 18—19 óra között már szórványos bombatámadás érte a hadifontosságú utak csomópontjában fekvő Veszprémet. Február 16-án 14 óra 20 perctől — tizenöt percen át — húsz „Boston” mintájú kétmotoros szovjet bombázógép támadta újra a Veszprémen átvezető hadifontosságú utakat. A légitámadás este 19 órától 23 óráig kétszer megismétlődött. Február 17-én 14 óra után német vadászpilótaegépek támadták meg a szovjet bombázógépeket kísérő szovjet vadászpilótaegépeket. A légi harc során — Veszprém légtérben — egy, találatokat kapott német vadászgép a város déli szélén (a mai József Attila u. 27—29. sz. házak telkére) zuhant. A gép pilótája ejtőernyővel földet ért.⁹⁰ Este 19 óra 30 perctől 22 óra 30 percig Veszprémet két ízben érte bombatámadás.

Február 18-tól kezdve egyre többször jelentek meg Nyugat-Dunántúl légtérben a — délkelet-németországi célpontokat támadó MASAF 15. amerikai stratégiai légi hadseregének kötelékei. Jelenleg nincs tudomásunk arról, hogy ezek a berepülések a szovjet hadvezetéssel együttműkö-

désben történtek-e, avagy az amerikai kötelékek öntevékeny akciói voltak? Február 18-án a Linz körzetét bombázó amerikai kötelékek megjelenése miatt déli 11 óra 44 perctől délután 13 óra 34 percig nagyriadó volt Veszprém körzetében. Másnap, 19-én a Bécs, Gráz, Klagenfurt térségét támadó 700 amerikai bombázó közelsége miatt délután 15–16 óra között rendeltek el nagyriadót Veszprém körzetében.⁹¹ Az esti órákban — 16 óra 20 perctől 23 óráig — viszont a szovjet 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály kötelékeinek megjelenése miatt rendeltek el hét ízben légi-riadót Veszprém körzetében. Ennek során — 18 óra 44 perc után — szórványos bombaledobások történtek a volt veszprémi menhely körzetében, ahol német gépkocsik vesztegeltek nagy számban.⁹² Február 20-án délelőtt 09 óra 40 perctől szovjet IL-2-es kötelékek jelentek meg Veszprém légterében. A repülőterről harcra vetették a magyar 101/7. vadászpilóta-század négy gépét, majd a 101/8. század nyolc gépét. Veszprém felett légi harc alakult ki, azonban ennek részletei ismeretlenek.⁹³ Déli 13 óra után szovjet vadászpilóta-gépek jelentek meg Veszprém felett, de ekkor a magyar kötelékeket nem vetették harcra. Este 19 óra 40 perctől — 24 óráig — a szovjet 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály PO-2-es repülőgépei támadták a Veszprémen átvezető hadifontosságú utakat: elsősorban a mai Zalka Máté tér körzetében levő útsomópontot érték bombatalálatok.⁹⁴

10. ábra. Szovjet Jak-3 típusú vadászpilóta-gép

Снимок 10. Советский истребитель типа ЯК-3.

Február 21-én délelőtt 10 óra előtt rajtaütészerű szovjet csatarepülőgép-támadás érte a veszprémi belső pályaudvart: a támadó IL-2-es csatarepülőgépek bombákat dobtak és gépfegyvertűzzel lötték végig a pályaudvar körzetét és a városon átvezető — hadifontosságú — 8. sz. főközlekedési út Kossuth Lajos utcai szakaszát. A szovjet kötelék ellen azonnal harcra vetették a jutasi repülőterről a magyar 101/III. vadászpilóta-osztály 7. és 8. századainak 14 gépét. Az összecsapások során egy magyar gép eltűnt, egy pedig sérülten kényszerleszállt a repülőtéren.

1945. február 21-én — a Szövetséges Hatalmak hadseregeinek együttműködése keretében — az amerikai 8. és 15. légi hadseregek megkezdtek „Clarion” légi hadműveletüket a németországi célpontok ellen. Ugyanezen nap délelőtt 11 óra

05 perckor nagyriadót rendeltek el Veszprém körzetében is, mivel a Bécsét támadó amerikai 15. légi hadsereg bombázó- és vadászpilóta-gép-kötelékei megjelentek a Dunántúl ÉNy-i légterében. Mivel az amerikai kötelékek nem jelentek meg a légtérben, a légi-riadót 11 óra 28 perckor lefújták. Néhány perccel később, 11 óra 43 perckor kisriadót rendeltek el, mert szovjet vadászpilóta-gép-kötelékek jelentek meg Veszprém légterében, s csak 12 óra 50 perckor távoztak. A vadászkötelékek harcfelderítést végeztek, mert 20 perccel később ÉK-i irányból a szovjet 244. bombázórepülő-hadosztály kétmotoros „Boston” bombázói tűntek fel, melyek — egyidejűleg a nagyriadót jelző szirénák üvöltésével — súlyos csapást mértek a Veszprémen átvezető hadifontosságú utakra, elsősorban a 8. sz. főközlekedési útra. Különösen sok bombatalálat érte a Cserhát városrészt, s az útsomópontban fekvő Színház és Korona Szálló körzetét. Súlyos veszteségek érték a Korona Szállóban a német 3. páncélos-hadosztály fő kötőhelyét. A német katonai veszteségek ismeretlenek; polgári veszteség: nyolc halott. A 101. vadászpilóta-ezred I. és III. osztályait nem vetették harcra. (Délután 15 órakor az I. osztály 15 db, a II. osztály 26 db bevethető vadászpilóta-géppel rendelkezett.) A szovjet bombázó- és vadászkötelékek távozása után, 13 óra 40 perc körül — a Bécs bombázásából visszatérő — amerikai bombázóosztagok jelentek meg ÉNy-Dunántúl légterében, s bombázták Sopront. (Kb. 80 bomba, 40 halott.) Néhány sérült amerikai bombázógép délkeleti irányba repült. Egy találatokat kapott B-24 „Liberator” Pannónia közelében zuhant le, és elégett.⁹⁵ Egy alacsonyan repülő sérült B-24 „Liberator” Fehérvárcsurgónál a német 4. lovasdandár 70/3. gépjármű ütege lőtt le; a gép kilencfői személyzete hadifogságba esett.⁹⁶ A sérülten menekülő amerikai bombázók ellen 13 óra 40 perckor a veszprémi repülőterről bevetették a magyar 101/7. vadászpilóta-század hat gépét. A magyar vadászok Szabadbattyán felett 2000 méteren megtámadták és lelőtték egy amerikai Boeing B-17 „Flying Fortress” négymotoros bombázót, amely Dégtől ÉK-re 3 km-re lezuhant. Hét ember a gépből kiugrott, és hadifogságba esett.⁹⁷ Este 19 órától 22 óráig Veszprém légterét újra a szovjet éjszakai bombázók uralták: szórványos bombatalálatot hajtottak végre a városon átvezető utak ellen. Másnap a Bakony egész térségében zárt felhőzet tette lehetetlenné a szovjet repülő-kötelékek támadásait. A magyar 101. vadászpilóta-ezred I. és II. osztályai részben az időjárás, részben üzemanyaghiány miatt nem hajtottak végre bevetést. A III. osztály 7. és 8. századai délután 15 óra 23 perctől két hullámban — 8–8 géppel — szabad vadászatot hajtottak végre Székesfehérvár légterében. A szovjet csapatlégvédelmi tüzérség tüzeiben két magyar vadászpilóta súlyosan megsérült: az egyik Sárszentmihálytól DNy-ra, a másik Tata-Tóvárostól É-ra kényszerleszállást hajtott végre. (Az utóbbi gép pilótája, Sz. K. hadnagy sérüléseibe belehalt.) Február 23–24-én a borult időjárás miatt a harcoló felek légi tevékenysége szünetelt. Február 25-én az

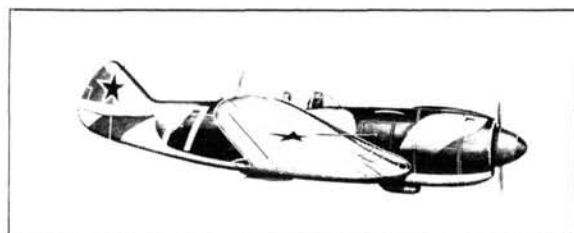
idő kiderült, s a légtérben újra tömegesen jelentek meg a szovjet vadász- és csatarepülőgépkötelekek. Veszprém körzetében reggel 08 óra 25 perctől 13 óra 40 percig ötször rendeltek el kisriadót. Déli 13 óra 53 perctől 14 óra 24 percig nagyriadó volt a körzetben — a DK-Németországot támadó amerikai bombázókötelekek miatt. Délután 14 óra 26 perctől este 21 óra 52 percig újra nyolc kisriadót rendeltek el. A magyar 101. vadászrepülő-ezred I. és III. osztályait a nap folyamán nem vetették harcba. Csak a II. osztály 5. századának három gépe szállt fel 14 óra 19 perckor a Kenyeri légtérben megjelenő szovjet „Boston” bombázók ellen. A napról napra növekvő szovjet légi tevékenység magyarázata az volt, hogy a szovjet 10. csatarepülő-hadtest parancsnoksága utasította a 136. csatarepülő-hadosztályt, hogy szervezzen állandó légi felderítést az ellenség közvetlen arcvonala, illetve Székesfehérvár, Győr, Veszprém légtérben. Ebben a körzetben szakadatlanul legyenek a levegőben felderítő csatarepülőgépkötelekek. A felderítő repülések során különösen kitüntette magát E. A. Gorsunov hadnagy.⁹⁸ A szovjet hadvezetés ugyanis észlelte a dunántúli arcvonalszakaszra átcsoportosított német 6. SS páncéloshadserg felvonulását és támadásra való előkészületeit. Február 26-án nyolc ízben, 27-én hatszor rendeltek el kisriadót Veszprém körzetében a légtérben megjelenő szovjet kötelekek miatt. A magyar 101. vadászrepülő-ezred három osztályánál az említett napokban csak készütségi állapot volt, bevetésre nem került sor. Február 28-án délelőtt 10 óra 35 perctől 24 óráig öt kis- és két nagyriadót rendeltek el Veszprém körzetében. A szovjet gépek azonban csak 24 óra és 00.53 perc között bombázták Veszprémben a Jutasi utat.⁹⁹ Március 1-én reggel 08 óra 56 perctől délután 15 óra 12 percig nagyriadó volt Veszprém körzetében, a DK-németországi célpontokat támadó 15. amerikai stratégiai légi hadsereg megjelenése miatt. Délután 13 óra 50 perckor Pápa és Veszprém légtérben amerikai vadászrepülőgépek és az őket üldöző német 8. vadászrepülő-hadosztály gépei jelentek meg. A légi harc során egy német vadászrepülőgép Veszprém-Csererdőben, egy amerikai vadászrepülőgép pedig Hajmáskér körzetében zuhant le.¹⁰⁰ Délután 14 óra 27 perckor egy, délkeleti irányba menekülő sérült amerikai B—24 „Liberator” bombázó jelent meg Pápa—Veszprém légtérben. A kenyeri repülőtérről riadóstarttal harcba vetették az ülőkészütségben levő magyar 101/7. vadászrepülő-század hét gépét. Az egység parancsnoka, Máthé főhadnagy Tót-vázsony felett rácsapással megtámadta a bombázót, s gépágyúorosozatával felgyújtotta jobb belső motorját. Balatonszőlős és Balatonfüred között a gépből négy ember ejtőernyővel kiugrott, és hadifogságba került. Tihany felett Máthé főhadnagy újabb rácsapásával a jobb külső motort is felgyújtotta. Az égő gép a Balaton déli partján — a szovjet csapatok kezén levő területen — Ságvártól délkeletre hasra szállt, és tovább égett.¹⁰¹ Délután 15 óra 17 perctől éjfélig újra a szovjet csata- és vadászrepülő-kötelekek uralták a légtér; ennek ellenére bombázás, légi harc

nem volt. Március 2-án tovább folytatódtak a szovjet felderítő repülések: a nap folyamán Veszprém körzetében nyolcszor rendeltek el kisriadót. Március 3-án hajnali 05 órától éjfélig tizenöt kis- és két nagyriadót rendeltek el. Hajnali 05 órakor, déli 13 órakor, majd este 23 óra után a támadó szovjet repülőgépek szórványos bombázásokkal zavarták a Veszprémen átvonuló és a városban összpontosított német 6. SS páncéloshadserg csapatait. Március 4-én hét, 5-én pedig öt ízben fújtak légiriadót Veszprém körzetében a fel-feltűnedező szovjet repülőgépek és kötelekek miatt. Március 2—5. között az I. repülőhadtest német és magyar vadászrepülő-kötelekei nem hajtottak végre bevetést. Sőt, március 3-án 13 órakor az egyesített német és magyar vadászrepülőket irányító német 76. vadászrepülő-ezred parancsnoksága elrendelte, hogy a repülőtereken állomásozó vadászrepülőgépeket csak a 30 perces készütségnél kisebb készütségi fok esetén volt szabad a szilánkvédő boxokból kitolni, az állandó szovjet légitámadások veszélye miatt.¹⁰²

1) 2. A hadművelet második időszakának légi harctevékenysége (1945. március 6—15.)

1945. március 6-án hajnalban megindult a német „Tavaszi Ébredése” fedőnevű hadművelet, melynek fő csapását a Velencei-tó és a Balaton közti ívben felvonult 6. SS páncéloshadsergnek alárendelt három, valamint a „Balck” hadműveleti csoportnak alárendelt egy hadtest mérte a szovjet 26. hadsereg védelmére. Kiszegítő csapat hajtott végre Kaposvár irányába a német 2. páncéloshadserg, s a Dráván át Pécs általános irányába a XCI. hadtest. A kedvezőtlen időjárás miatt a támadás első két napján a német—magyar I. repülőhadtest nem hajtott végre bevetést. A szovjet 17. légi hadsereg kötelekei azonban tovább folytatták felderítő repüléseiket: március 6-án délelőtt 10 órától este 18 óráig hat, 7-én délelőtt 09 órától este 22 óráig nyolc légiriadót rendeltek el Veszprém körzetében. Március 8-ra virradó hajnali 03 órakor szovjet repülőgépek bombázták Veszprémben a Jutasi utat: találat érte a Margit-templomot (a bomba nem robbant fel) és a Jutasi utat.

Délelőtt 10 óra 47 perctől délután 15 óra 35 percig nagyriadót rendeltek el Veszprém körzetében is, mivel az amerikai 15. légi hadsereg —

11. ábra. Szovjet LA—7 típusú vadászrepülőgép

Снимок 11. Советский истребитель типа ЛА—7.

Hegyeshalmot és Komáromot bombázó — részei jelentek meg Veszprém légterében. Az egyik sérült amerikai B-24 „Liberator” bombázó Ácsteszérnél lezuhant; kilencfőnyi személyzete a Súrón összpontosított magyar „Ney” SS-ezred fogságába került. (Az amerikai katonákat a magyar SS-ek március 21-én a Sur melletti Varjas-erdőben agyonlőtték.)¹⁰³

Déli 12 óra 52 perctől a veszprémi repülőtérrel több hullámban vetették harcba a magyar 101/I. vadászpilóta-osztály kötelékeit a Székesfehérvár légterében támadó szovjet csatarepülőgép-csoportok ellen. A nap folyamán elsősorban a szovjet 306. csatarepülő-hadosztály bombázta a Seregélyesnél támadó német III. páncéloshadtestet.¹⁰⁴

A légitámadásokban különösen kitűntek a 210., 951., 572., 615., 707. csatarepülő-ezredek, valamint a 295. és 288. vadászpilóta-hadosztályok. A légi harcokban a legjelentősebb eredményeket a tököli repülőtérrel támadó 295. vadászpilóta-hadosztály 116. és 164. vadászpilóta-ezredek érték el.¹⁰⁴ Délután 14 óra 30 perc és 16 óra 15 perc között a támadó szovjet csata- és vadászpilóta-gépek ellen a veszprémi repülőtérrel harcba vetették a magyar 101/III. vadászpilóta-osztály részeit. A 101/9. vadászpilóta-század négy gépe 14 óra 35 perctől Dömsödtől ÉK-re — 2000—2400 méterre — vívott légi harcot tizenhat szovjet Jak-9-es vadászgéppel. A 101/8. vadászpilóta-század négy gépe pedig 16 óra 15 perckor Soponya-Kálóz légterében csapott össze nyolc IL-2-es csata- és két Jak-9-es vadászpilóta-géppel, melynek során egy magyar vadászgép megsemmisült.¹⁰⁵ Március 9-én délelőtt 10 óra 10 perctől a magyar 101/I. vadászpilóta-osztály 1. és 2. századai szabad vadászatot hajtottak végre Székesfehérvár és a Velencei-tó légterében. Délelőtt 10 óra 20 perc körül egyidejűleg két körzetben is súlyos légi harcokra került sor. A Velencei-tó felett 3500—4000 méterre a 101/2. vadászpilóta-század négy gépe 10—12 szovjet LA-7 típusú vadászpilóta-géppel csapott össze, melynek során egy, találatokat kapott LA-7-es gép Gárdonytól K-re lezuhant. Ezzel egyidejűleg, 10 óra 25 perc körül a magyar 101/I. vadászpilóta-század három gépe magassági fölényből, zuhanórepüléssel támadott meg egy — 18 db szovjet „Boston-IX” típusú kétmotoros gépből álló — bombázórepülőgép-kötelék. A bombázókötelékre rázúduló magyar vadászgépek gépágyútüzében két „Boston” bombázó találatokat kapott, felrobbant és lezuhant. Ugyanakkor a szovjet bombázógépek fedélzeti géppuskáinak tüzeben találatokat kapott és lezuhant a magyar W-171 jelű vadászpilóta-gép, melynek pilótája azonban ejtőernyővel kiugrott. A megmaradt tizenhat szovjet bombázó-gép 10 óra 30 perckor végrehajtotta harc-feladatát: csapást mért a német csapatok fontos hadtápbázisára, Várpalotára. Többek között telitalálatokat kapott az Erzsébet Szállóban és a moziban működő német 23. páncélosadosztály 128. egészségügyi osztályának fő kötőköhelye, melynek romjai alatt nagyszámú német katona halt meg.¹⁰⁶ A légitámadásnak 32 polgári halottja volt, s a veszprémi kórházba szállított sebesültek közül is meghalt 15—20 ember.

12. ábra. Veszprém légitámadás után (1945. március 21.)

Снимок 12. Город Веспрем после воздушной атаки.

A légitámadást követően — délelőtt 11 óra 15 perctől este 21 óra 36 percig — további három kis- és két nagyriadót rendeltek el Veszprém körzetében.¹⁰⁷ Különösen a déli 13 óra 07 perctől 13 óra 22 percig tartó légiriadó alatt volt súlyos a helyzet: a Berhida körzetében vonuló német csapatokat egy — 25 db kétmotoros „Boston” bombázóból és 16 db Jak-9-es vadászgépből álló — kötelék támadta. Délután 13 óra 56 perctől 17 óra 20 percig Sárbogárd-Kálóz légterében dúltak heves légi harcok. Az itt harcba vetett szovjet 866. vadászpilóta-ezred egyik csoportja — parancsnoka: A. I. Koldunov százados (a Szovjetunió hőse kétszeresen; 32 légi győzelmes vadászpilóta) — hét Jak-3-as géppel a délutáni órákban az ellenséges csatarepülőgépeket támadta. A nap már estébe hajlott, mikor a füstben úszó látóhatáron több hullámban ellenséges repülőgépek jelentek meg. Első hullámban tíz, majd a másodikban nyolc FW-190-es csatarepülőgép, melyeket a harmadik hullámban közeledő nyolc Me. 109-es vadászgép biztosított. Koldunov és géppárja az első csoportra vetette magát: gépágyújának második sorozatára az ellenséges vezérgép füstölni kezdett, majd pörögve zuhant a föld felé. A második rácsapásban géppárja, Csernyakov alhadnagy gépágyúsorozata érte a következő FW-190-est, amely füstcsíkot húzva zuhant le. Mivel a német biztosító vadászkötelék kitért, N. G. Szurnyev főhadnagy raja — melynek a vadászgépek elleni harc volt a feladata — a második ellenséges csatarepülő-csoportot támadta meg. A rácsapás sikerült, s a főhadnagy azonnal lelőtt egy FW-190-est. Ezalatt azonban csoportját négy német Me. 109-es támadásának tette ki. Szurnyev azonban, kihasználva a Jak-3-as manőverezőfölényét, újra támadásba ment át, s rárepült az ellenséges vadászkötelék végére. Érezve a veszélyt, a német pilóták megzavarodtak, s a négy gép kétfelé igyekezett menekülni. Szurnyev hirtelen fordulással beérte az egyik gépet, és azt gépágyúsorozatával felgyújtotta, míg géppárja, Koszmin főhadnagy a német vadászraj vezérgépét lőtte le egy hosszú gépágyúsorozatával.¹⁰⁸ A légi harcokban a magyar 101/I.

vadászpilóta-osztály kötelékei is részt vettek. A 101/3. vadászpilóta-század négy gépe 14 óra 50 perctől — öt percen át — 500—5000 méteren Kálóz felett vívott légi harcot szovjet IL—2-es csata- és LA—5-ös vadászpilóta-gépekkel. Délután 17 óra 05 perctől a magyar 101/1. vadászpilóta-század nyolc gépe került 15 perces légi harcba Dég—Sárbogárd felett 4500 méteren egy — 12 db kétmotoros „Boston” bombázóból, 6 db IL—2-es csata- és 15 db Jak—9-es vadászpilóta-gépből álló — szovjet kötelékkel. A légi harcban egy magyar vadászpilóta-gép megsemmisült.¹⁰⁹

Március 10-én, a kedvezőtlen időjárási viszonyok miatt a légi harctevékenység az egész légtérben szünetelt. A hőmérséklet ugyanis 0 Celsius-fok körül állt, s a Balaton egész térségében viharos hóesés tombolt. Március 11-én újra felángoltak a harcok. Reggel 07 óra 29 perctől délután 14 óra 19 percig hatszor rendeltek el kisriadót Veszprém körzetében a fel-feltünetező szovjet csata- és vadászpilóta-gép-kötelékek miatt. Dél előtt 09 óra 17 perckor a veszprémi repülőtérrel riadóstartal harcra vetették a magyar 101/2. vadászpilóta-század négy gépét a légtérben megjelenő húsz szovjet IL—2-es csatrepilóta-gép ellen. A magyar vadászpilóta-gépek azonban nem érték utol a szovjet köteléket.¹¹⁰ Dél előtt 10 óra 30 perctől délután 17 óra 40 percig — a szakadatlanul támadó szovjet csata-, vadász- és bombázógép-kötelékek ellen — folyamatosan vetették harcra a veszprémi repülőtérrel a magyar 101/I. honvéd vadászpilóta-osztály — raj- és századerejű kötelékeit, valamint a német 52/II. vadászpilóta-osztály kötelékeit. Dél előtt 10 óra 30 perc után a magyar 101/3. vadászpilóta- és a német 52/6. vadászpilóta-századokat vetették harcra az Adony, Sárbogárd, Seregélyes, Siófok légtérben támadó szovjet IL—2-es csata- és Jak—3-as vadászpilóta-gép-kötelékek ellen. A déli 12 óra és 13 óra 15 perc között szabad vadászatra bevetett magyar 101/2. vadászpilóta-század négy gépe a Balatontól ÉK-re 4500 méteren vívott — kölcsönösen eredménytelen — légi harcot hat szovjet Jak—9-es vadászpilóta-géppel. Délután 13 óra és 14 óra között a magyar 101/1. vadászpilóta-század négy gépe 13 óra 25 perckor Simontornya és Ozora légtérben ütközött meg nyolc szovjet Jak—9-es vadászpilóta-géppel. A találatokat kapott magyar W—199 jelű vadászpilóta-gép Sárbogárdtól Ény-ra 3 km-re kényszerleszállást hajtott végre (pilótája: Asztalos zászlós életben maradt); a W—105 jelű vadászpilóta-gép (pilótája: Bárány J. őrmester) pedig eltűnt. Délután 14 óra 11 perckor a magyar 101/2. vadászpilóta-század négy gépét vetették be szabad vadászatra. A kötelék 14 óra 40 perckor Seregélyes légtérben 14 db szovjet IL—2-es csata- és 6 db LA—5-ös vadászpilóta-géppel csapott össze. A tüzharcban a magyar „fehér—11” jelű vadászpilóta-gép megsérült, s a Sárpenteletől északra húzódó út mellett kényszerleszállást hajtott végre.¹¹¹ A folyamatosan támadó szovjet kötelékek miatt a veszprémi repülőtérrel egymás után vetették harcra a rajerejű magyar egységeket. Annak ellenére, hogy 14 óra 52 perckor a 101/3., 15 óra 41 perckor a 101/2. és 16 óra 50

13. ábra. Veszprém légitámadás után (1945. március 21.)

Снимок 13. Город Веспрем после воздушной атаки.

perckor a 101/1. vadászpilóta-századok 4—4 gépét vetették harcra; 16 óra 06 perctől 31 percen át szovjet csata- és vadászpilóta-gép-kötelékek támadták a Veszprém körzetében húzódó utak hadiforgalmát.

A nap folyamán — a rossz látási viszonyok miatt és a szakadatlan szovjet repülőtámadásoktól megzavart — német csapatlégtudományi tüzérség (a német III. páncéloshadtest 1. páncélos-hadosztályának sávjában) a Velencei-tótól délre három magyar vadászpilóta-gépet lőtt le, illetve rongált meg tévedésből.¹¹² A lelőtt gépek pilótái ejtőernyővel elhagyták találatokat kapott gépeiket.

Március 11-én este 18 óra 33 perctől 23 óra 10 percig a szovjet 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály kötelékei négy, egymást követő hullámban támadták Győr és Veszprém körzetében a hadifontosságú útvonalakat; 18 óra 30 perc körül szórványos bombaledobások történtek Győrben, illetve Veszprémben.¹¹³

Március 12-én a borult, párás idő és könnyű havazások miatt a német—magyar I. repülőhadtest kötelékei nem hajtottak végre bevetéseket. A kedvezőtlen időjárási viszonyok ellenére a szovjet kötelékek hajnali 04 órától este 20 óráig négy ízben repültek be Veszprém légtérébe. A nap folyamán a legjelentősebb harctevékenységet a szovjet 189. csatrepilóta-hadosztály hajtotta végre a Simontornya körzetében támadó német 23. és 1. SS páncélos-hadosztályok ellen. Első hullámban a 639. csatrepilóta-ezred 15 db IL—2-ese támadott V. I. Artyemov főhadnagy, századparancsnok vezetésével. A kötelék 500—600 m-es magasságból bombázta a támadó német páncélosokat. Ezzel egyidejűleg a 615. csatrepilóta-ezred tíz IL—2-ese V. N. Kotov főhadnagy, századparancsnok vezetésével a német csapatlégtudományi tüzérséget fogta le. A harmadik hullámban táma-

dó 707. csatarepülő-ezred 14 db IL—2-ese E. I. Balasov főhadnagy parancsnoksága alatt ugyancsak a német páncélosokat bombázták. A 20 percig tartó csatarepülő-támadás során a szovjet kötelékek 19 db német harckocsit, 27 db gépkocsit és 10 db egyéb páncélozott járművet semmisítettek meg.¹¹⁴ Másnap, március 13-án reggel 08 óra 33 perckor tiz Jak—9-es vadászpilóta hatolt be 800 méteren Veszprém légterébe. A repülőterről riadóstarttal felszálló magyar 101/2. vadászpilóta-század négy gépe közül kettő műszaki hiba miatt azonnal visszafordult. A két gépből álló géppár a Velencei-tó légteréig repült, ahol Gárdonyinál saját — a német 1. páncélos-hadosztály — légvédelmi tüzérségének tüzebe kerültek, mire azonnal visszafordultak. A délelőtt 09 óra 37 perckor a veszprémi repülőterről harcra vetett magyar 101/2. vadászpilóta-század négy gépe és a német 52/6. vadászpilóta-század gépei megtámadták a Velencei-tó déli légterében — a német földi csapatokat támadó — szovjet csata- és vadászpilóta-gépekötéléket. Az itt harcoló német 1. páncélos-hadosztály csapatlégvédelmi tüzérsége — tévedésből — újra tüzet nyitott, s Székesfehérvártól DNy-ra, illetve Gárdonytól délre újra lelőtt két magyar vadászpilótát. (Mindkét lelőtt gép pilótája ejtőernyővel földet ért.)¹¹⁵ A délelőtt 10 óra 10 perckor harcra vetett magyar 101/8. vadászpilóta-század négy gépet a rossz látási viszonyok miatt Várpalotánál érte ismét saját légvédelmi tüzérségi tűz. A raj kitört a tűzből, majd 10 óra 45 perc körül a Velencei-tó DNy-i légterében szovjet csatarepülőgépekkel csaptak össze. Egy magyar vadász- és két szovjet csatarepülőgép találatokat kapott és lezuhant. A 11 óra után bevetett 101/1. vadászpilóta-század négy, majd a 11 óra 53 perckor felszálló 101/3. vadászpilóta-század további négy gépe Lajoskomárom—Tolnanémedinél, illetve Gárdonyinál erős szovjet légvédelmi tüzérségi tüzet kapott. Az utóbbinál az egyik magyar vadászgép találatokat kapott és lezuhant. (Pilotája ejtőernyővel kiugrott.) A nap folyamán különösen kitüntette magát a szovjet 295. vadászpilóta-hadosztály egyik köteléke: a V. P. Ovcsinnikov százados vezetése alatt álló négy LA—5-ös vadászgép. A raj Simontornya felett rácsapással megtámadott egy német FW—190-es csatarepülő-kötéléket, és ezek közül négyet lelőttek.¹¹⁶ Március 13-án este 20 óra 12 perckor Veszprém körzetében nagyriadót rendeltek el. Néhány perccel később a szovjet 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály egy köteléke — 9 db világítóbomba fényénél — bombázta a Veszprémen átvezető hadifontosságú útvonalakat. Különösen sok bombatalálat érte a jelenlegi városi és megyei tanácsok körzetét.¹¹⁷ Március 14-én hajnali 05 órától 11 óra 15 percig Veszprém körzetében négyszer rendeltek el kisriadót a légterben megjelenő szovjet kötelékek miatt. Déli 11 óra 31 perckor viszont nagyriadót rendeltek el (melyet csak 17 órakerültak le), mivel a légterben a Bécsset támadó 15. amerikai stratégiai légi hadsereg ötszáz bombázójának egyes kisebb kötelékei és kísérő vadászgépei jelentek meg. A 11 óra 30 perc körül — a veszprémi repülőter

felett megjelenő amerikai Lockheed P—38 Lightning vadászpilóta-gepek miatt — 11 óra 34 perckor a veszprémi repülőterről harcra vetették a magyar 101/3. vadászpilóta-század nyolc gépet. Mivel a kötelék két gépe — a „sárga—2” és a „sárga—18” — műszaki hibák miatt rövidesen visszatért, a kötelék kitért az amerikai vadászpilóta-gepek elől. Mivel Veszprém légterében folyamatosan jelentek meg az amerikai kötelékek, a magyar 101/I. vadászpilóta- és 101/III. vadászpilóta-osztályok részeit a nap folyamán többször harcra vetették ellenük. Déli 12 óra 40 perckor a 101/1. vadászpilóta-század négy gépet indítottak. A kötelék Csepel és Dömsöd légterében 3000 méteren megtámadott egy, 18 db Martin B—26 „Marauder” kétmotoros bombázóból és 4 db szovjet Jak—9-es vadászból álló köteléket, s 13 óra 20 perckor Alsódabas felett egy „Maraudert” lelőttek. Délután 13 óra 50 perc körül amerikai North American P—51 „Mustang” vadászpilóta-gepek jelentek meg a Balaton felett. A harcra vetett magyar 101/8. vadászpilóta-század nyolc gépe Simontornya felett 4000 méteren megtámadta az amerikai vadászpilóta-gepeket, s 14 órakerültak Ozora déli körzetében egy „Mustangot” lelőttek.

Mivel március 14—15-ére a német 6. SS páncélos-hadsereg „Tavaszi Ébredése” fedőnevű támadó hadművelete lefűlladt, március 8—14. között a szovjet 3. Ukrán Front megkezdte az elmentámadás, illetve a bécsi támadó hadművelet közvetlen előkészűleteit. Március 14-én a német légi felderítés észlelte a Budapest DNy—Csákvár közti utakon felvonuló szovjet 9. gárdahadsereg mintegy kettőezer gépjárművét, melyet igen erős csapatlégvédelmi tüzérség biztosított. Déli 12 óra 42 perckor a Kenyeriben összpontosított magyar 101/II. vadászpilóta-osztály parancsot kapott, hogy folyamatosan támadja — más német és magyar csatarepülő-kötélékekkel együtt — a szovjet menetoszlopokat. Az első hullámban 12 db gépet, majd 13 órától a második hullámban 11 db gépet vetett be a magyar vadászpilóta-gepek a Bicske—Csákvár—Felcsut közti utak ellen. Kilelőttek 8—10 db gépkocsit és három légvédelmi géppuska-fűszket, ugyanakkor a szovjet csapatlégvédelmi tüzérség egy magyar gépet súlyosan, kettőt pedig könnyebben megrongált. Délután 13 óra 10 perckor újabb tiz gépet vetett be az osztály, majd 13 óra 46 perckor az osztály parancsot kapott, hogy további 12 gépet készítsen elő, hogy a közeledő Me. 210-es bombázókat kísérjék. Az üzemanyaghiány miatt azonban csak kilenc gépet tudtak startra állítani, azok közül is három gép nem tudott felszállni műszaki hibák miatt.¹¹⁸

Március 14-én este 19 órától éjfélíg újra a szovjet éjszakai bombázók uralták a Balaton légterét. Számos világítóbomba fénye mellett a Veszprémen átvezető utakat, valamint a Veszprém—Tapolca közti utat bombázták. Különösen súlyos károk érték a Cserhát városrészt.

Március 15-én a német 6. SS páncélos-hadsereg leállította kudarcba fulladt támadását az elért terepszakaszokon. A délelőtti órákban teljes légi nyugalom volt, s csak déli 12 óra 48 perckor rendeltek el kisriadót Veszprém körzetében a légterben megjelenő szovjet kötelékek miatt.

Délután 12 óra 36 perctől 16 óra 40 percig a veszprémi repülőtéren állomásozó magyar 101/1. honvéd vadászpilóta-osztály 2. és 3. századai 4–4 géppel szabad vadászatot hajtottak végre. Azonban csak a harmadik bevetésnél felszálló öt repülőgép — valamint a német 51/I. vadászpilóta-osztály egyik köteléke — került harcérrintkezésbe 16 óra 15 perckor Seregélyes–Pusztaszabolcs légtérben 15 szovjet IL–2-es csata- és 10 db LA–5-ös vadászpilóta-géppel, a páras légköri viszonyok miatt kölcsönösen eredménytelenül. Délután 16 óra 45 perckor a veszprémi repülőtérről riadóstarttal vetették be a 101/3. vadászpilóta-század nyolc gépét, mivel Sárosd légtérben 8 db szovjet „Boston” bombázó és 18 db Jak–9-es vadászpilóta-gép jelent meg. A kötelékek között 17 óra körül — kölcsönösen eredménytelen — légi harc zajlott le.¹¹⁹ A nap folyamán a várpalotai repülőtérről harcba vetett magyar 102. csatarepülő-osztály több bevetést hajtott végre, melyek során a szovjet vadászgépek négy magyar FW–190-es csatarepülőgépet lelőttek. Feltehetően sérülései miatt zuhant le a magyar W–608 jelű csatarepülőgép Lázitól 200–250 m-re délre; pilótája — Majoros István hadnagy — életét veszítette.

g) Légi harctevékenység a szovjet 2. és 3. Ukrán Frontok bécsi támadó hadműveletének időszakában (1945. március 16—április 4.)

g)1. Harcok a 6. SS páncélos hadsereg bekerítéséért, valamint a „Margit” és „Olga” vonalak áttöréséért (1945. március 16—22.)

Március 16-án — a nagy köd miatt — csak a délutáni órákban indult meg a szovjet 2. és 3. Ukrán Frontok bécsi támadó hadműveletét megindító légi előkészítés. Déli 12 óra 09 perctől 15 óra 33 percig nagyriadót rendeltek el Veszprém körzetében a tömegesen támadó szovjet kötelékek miatt, melyek elsősorban a várpalotai repülőtérré mértek csapást, jelentős veszteségeket okozva az ott összpontosított magyar 102. csatarepülő-osztálynak. A támadó szovjet csata- és vadászpilóta-egységek ellen 13 óra 45 perctől 17 óra 45 percig folyamatosan vetették be a veszprémi repülőtérről a magyar 101/I. honvéd vadászpilóta-osztály kötelékeit.¹²⁰ Délután 15 óra után a 101/3. vadászpilóta-század négy gépe Székesfehérvártól É-ra tíz szovjet csatarepülőgéppel került harcba, illetve ezzel egyidejűleg a 101/1. vadászpilóta-század négy gépe Lovasberénytől délre — 6000 méteren — megtámadott egy — 20 db „Boston” bombázóból és két Jak–9-es vadászgépből álló — szovjet köteléket.

A március 16-i légi harcokban különösen kiűnt a szovjet 189. csatarepülő-hadosztály egyik — 18 db IL–2-es csatarepülőgépből álló — köteléke (pk.: N. A. Smeljev főhadnagy), amely Enyingnél hat ellenséges harckocsit és kb. 20 db gépjárművet semmisített meg.¹²¹ Miután egy másik — 10 db IL–2-esből álló — csatarepülőgép-kötelék Berhida légtérben jelent meg és Veszprém irányába fordult, harcba vetették a veszprémi repülőtérről a magyar 101/3. vadászpilóta-század három gépét. A magyar vadászok kitértek a szovjet csatarepülőgépek elől, majd 16 óra 30 perckor Székesfehérvár légtérben megtámadtak két szovjet Jak–9-es vadászgépet. Az összecsapás során egy, találatot kapott Jak–9-es égve csapódott be Székesfehérvár déli szélén. Ugyanakkor a magyar „sárga–13” jelű vadászgép-sérülésekkel tért vissza támaszpontjára. Az egymást követő hullámokban támadó szovjet vadász-, csata- és bombázókötelékek miatt — Veszprém körzetében 12 óra 09 perctől 18 óra 37 percig két nagy- és két kisriadót rendeltek el — 16 óra 30 perckor újabb magyar köteléket, a 101/2. vadászpilóta-század négy gépét vetették harcba. Székesfehérvár DNY-i légtérben — 4000–5400 méteren — 16 óra 55 perc körül légi harc alakult ki 6 db szovjet Jak–3-as vadászgéppel. A magyar „sárga–12” jelű gép nem tért vissza, a „kék–7” jelű gép pedig égve tért vissza a veszprémi repülőtérré. A szovjet köteléket néhány perc múlva a magyar 101/2. vadászpilóta-század egy másik raja (4 gép) támadta meg Zámoly–Fehérvárcsurgó légtérben 6500 méteren — kölcsönösen eredménytelenül.

Este 18 óra 42 perctől Veszprém körzetében újra nagyriadót rendeltek el a légtérben megjelenő szovjet éjszakai bombázók miatt. A szovjet kötelékek bombázták a herendi vasútállomáson veszteglő katonai és üzemanyag-szállító vasúti szerelvényeket. A súlyos anyagi károk mellett 19 magyar katona veszítette életét.¹²² Ezzel egyidejűleg — kilenc világítóbomba fényében — a veszprémi Temető-hegy városrészben települt német ellátó- és javítószolgálat egységeit érték súlyos veszteségek. Március 17-én délelőtt az alacsony felhőalap miatt csak 08 óra 15–30 perc között repült be Veszprém fölé egy szovjet felderítőgép. A megsemmisítésére riadóstarttal bevetett 101/2. vadászpilóta-század két gépe a rossz irányítás miatt nem érte utol a szovjet gépet. A délelőtti órákban a 101/I. vadászpilóta-osztály jelentése szerint az osztálytörzs 4 db, az 1. század 7 db, a 2. század 8 db, a 3. század 12 db harcba vethető Me. 109-es vadászpilóta-géppel rendelkezett. Délelőtt 11 óra 05 perckor a Balaton É-i légtérben megjelenő szovjet „Boston” kötelékek miatt a 101/3. vadászpilóta-század nyolc gépét vetették harcba — minden eredmény nélkül. Déli 11 óra 13 perckor a 101/3. vadászpilóta-század nyolc, majd 14 óra 35 perckor a 101/1. vadászpilóta-század hét gépét vetették be Székesfehérvár légtérben — ugyancsak minden eredmény nélkül. Délután 15 óra 43 perckor szabad vadászati feladatokkal harcba vetették a 101/1. vadászpilóta-század négy gépét. A raj Várpalota felett 1000 méteren szembe találta magát egy menekülő német vadászraj négy gépével, melyet nyolc szovjet LA–7-es vadászgép üldözött. A szovjet kötelék lecsapott a német vadászokra, s azok közül kettőt lelőtt, majd megtámadta a magyar rajt. Az összecsapásban két magyar vadászgép lezuhant (Budai szakaszvezető Úrhidánál életét veszítette, Csérnyi Miklós hadnagy Várpalotánál súlyos sérüléssel ejtőernyővel földet ért), a magyar „piros–2” és „piros–13”

jelű gépek pedig súlyos sérülésekkel kényszerleszállást hajtottak végre.¹²³ A 16 óra 40 perckor harcba vetett 101/2. vadászpilóta-század négy gépe 16 óra 50 perckor ugyancsak Várpalota felett 4500 méteren csapott össze hat szovjet Jak—3-as vadászgéppel. A „fehér—7” jelű magyar vadászgép súlyos sérülésekkel lezuhant, egy másik magyar vadászgép pedig 17 órakor a Vilonya—Berhida közti országút mellett, Vilonyától 600 méterre keletre, égő motorral kényszerleszállt. Március 18-án 09 óra 31 perctől 13 óra 44 percgig Veszprém körzetében négy ízben rendeltek el nagyriadót a Bécs körzetét támadó és a Dunántúl nyugati légtérét is érintő 15. amerikai stratégiai légi hadsereg kötelékei miatt. A délelőtti órákban — a Székesfehérvártól É—ÉNy-ra elakadt szovjet támadást támogató szovjet bombázó-, vadász- és csatarepülőgép-kötelékek ellen — több hullámban harcba vetették a veszprémi repülőtérrel a 101/1. vadászpilóta-osztály rajerejű kötelékeit. A 09 óra 51 perckor — szovjet „Boston” bombázók ellen harcba vetett 101/3. vadászpilóta-század „sárga—13” jelű gépe nem tért vissza. Déli 12 óra 30 perckor Mór északi légtérben 15 szovjet „Boston” bombázó jelent meg. A veszprémi repülőtérrel riadóstartal harcba vetett magyar 101/3. vadászpilóta-század nyolc gépe (közülük három műszaki hiba miatt visszafordult) kitért a szovjet bombázógépek elöl, melyek súlyos bombatámadást intéztek a Győrtől keletre összpontosított német erők ellen. Ezzel egyidejűleg egy másik, szovjet „Boston” bombázókból és IL—2-es csatarepülőkből álló kötelék a várpalotai repülőtérrel támadta, ahol március 13. óta a magyar 102. csatarepülő-osztály 1. és 2. századai összpontosultak.¹²⁴

Déli 13 órától kezdve a Kenyeriben állomásozó magyar 101/11. honvéd vadászpilóta-osztály folytatta a Budapest—Bicske közti utakon felvonuló szovjet erők elleni támadásokat. Az első hullámban felszálló 101/5. vadászpilóta-század nyolc gépe a Piliscsaba—Pilisvörösvár közti út hadiforgalmát támadta: miközben két fogatot és egy tehergépkocsit kilöttek, a szovjet csapatlégvédelmi tüzérség két magyar repülőgépet

14. ábra. Veszprémi viadukt légitámadás után (1945. márc. 22.) Fotó: Streit József, Veszprém

Снимок 14. Путепровод через долину города Веспрем после воздушной атаки. (Фото: Йозеф Штрейт)

súlyosan megrongált. Az egyik Győrnél, a másik Gáspárháza-pusztánál hajtott végre kényszerleszállást. A 14 órakor második hullámban bevett nyolc gépet az osztályparancsnok (Prónavölgyi százados) vezette a Csákvár és Oroszlány közti utak szovjet hadiforgalma ellen. A szovjet csapatlégvédelmi tüzérség tüzeiben súlyosan megsérült az osztályparancsnoki gép; egy másik gép pedig súlyos sérülésekkel Pápától 5 km-re K-re kényszerleszállt. Az ugyancsak harcba vetett magyar 102/2. csatarepülő-század parancsnoka (Szimon László százados) sérült FW—190-es géppel Kemenesszentpéternél lezuhant és életét vesztette. Az esti órákra újra a szovjet 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály kötelékei uralták a légtérrel: 18 óra 25 perctől éjjelig két nagy- és négy kisriadót rendeltek el Veszprém körzetében. A szovjet bombázók 19 óra körül Balatonkenese, 20 óra körül pedig Szentkirályszabadja körzetében bombázták a szovjet harapófogóbol menekülő német 6. SS páncélos hadsereg csapatait. A szovjet kötelékek ellen Veszprém felett 23 óra 34 perc körül bevetették a német 6/III. éjszakai vadászpilóta-osztály részeit — minden eredmény nélkül.¹²⁵

A március 16—18-án elakadt szovjet áttörést a 6. gárda-harcokosz hadsereg bevetésével március 19-én reggel felújították. Az áttörés gyorsítása érdekében hajnali 01 órától éjjelig szakadatlanul támadtak a szovjet 17. légi hadsereg kötelékei. Hajnali 01—02 óra között a szovjet éjszakai bombázók — világítóbombák fényénél — több hullámban bombázták a Veszprémen átvezető utakat, illetve pályaudvarokat. A hajnali órák két kisriadója után, reggel 07 óra 34 perckor nagyriadót rendeltek el Veszprém körzetében. A támadó szovjet bombázógépek ellen 07 óra 39 perckor riadóstartal bevetették a veszprémi repülőtérrel a magyar 101/1. vadászpilóta-század hét gépet, melyek azonban kitérték a légi harc elöl. Reggel 08 óra 26 perctől a magyar 101/1. honvéd vadászpilóta-osztályt rajerejű kötelékekben elsősorban a Várpalotától ÉK—K-re támadó szovjet földi csapatok, illetve az azokat biztosító és támogató szovjet csata- és vadászpilóta-gép-kötelékek ellen vetették harcba. Az első hullámban felszálló 101/3. vadászpilóta-század négy gépet az Isztimér—Csór között támadó szovjet 37. gárda-lövész hadtest csapatainak légvédelmi tüzérsége visszatérésre kényszerítette. A 11 óra 18 perckor felszálló 101/1. és 101/3. vadászpilóta-századok hét gépe Csór légtéréig hatolt be. Miközben a Székesfehérvár—Csór közti műúton negyven szovjet harcokoszit és nagyszámú egyéb gépjárművet — a szovjet 6. gárda gépesített dandárt — észlelték, szovjet vadászpilóta-gépekkel csaptak össze. Délután 14 óra 30 perckor nagyriadót rendeltek el Veszprém körzetében, mivel Székesfehérvár irányából 30 db szovjet „Boston” bombázó, valamint 10 db LA—5-ös és Jak—9-es vadászpilóta-gép közeledett Veszprém irányába. A Várpalota—Nádasd-ladány légtérben szabad vadászatot végző magyar 101/2. vadászpilóta-század három gépet a szovjet kötelék ellen irányították. A légi harc részletei ismeretlenek.

Délután 15 óra után a szovjet bombázó- és vadászrepülőgép-kötelékek a Várpalotától délnyugatra és nyugatra húzódó utak hadiforgalmát támadták. Délután 15 óra 22 perckor a veszprémi repülőtérrel bevetési parancsot kapott a magyar 101/1. vadászrepülő-század hat vadászrepülőgépe, melyek 15 óra 48 perckor megtámadták a szovjet kötelékeket. Ősi és Oskü légtérében heves légi összecsapás zajlott le, melynek során egy „Boston—III” bombázógép és két Jak—3 típusú vadászrepülőgép zuhant le. A magyar vadászgépek támadása azonban nem tudta megbontani a támadó szovjet kötelék harcrendjét, s azok 15 óra 50 perckor súlyos csapást mértek a német csapatok visszavonulásának csomópontjában fekvő Berhidára. A jelentős haditechnikai veszteségek mellett 27 német katona és 26 polgári személy veszítette életét.¹²⁶

A déli órától — 11 óra 40 perctől — a Kenyereiben összpontosított magyar 101/II. honvéd vadászrepülő-osztály folytatta alacsony támadásait a Gerecse hegységben támadó szovjet 46. hadsereg ellen. Az első hullámban bevetett hét Me. 109 típusú vadászrepülőgép 12 óra után Tata-tóváros légtérében tíz szovjet IL—2-es csata-, valamint 8 db Jak—9 és 8 db LA—5 típusú vadászrepülőgéppel csapott össze, majd ezt követően a Bánhida—Felsőgalla közti út szovjet hadiforgalmát támadták. Az erős szovjet csapatlégvédelmi tüzérségi tűzben két magyar vadászrepülőgép súlyosan megsérült: az egyik Tata-Tóvárostól ÉNy-ra, a másik Szönytől 3 km-re délre kényszerleszállást hajtott végre. A 101/II. vadászrepülő-osztály 101/4. századának nyolc gépét 16 óra 35 perckor vetették harcba. A Vértes-acsá—Csákvár közti utat támadó kötelék 8 gépkocsit és egy könnyű harckocsit kilőtt; a szovjet csapatlégvédelmi tüzérség tűzében egy magyar vadászgép sérülten tért vissza támaszpontjára. A támadás harmadik hullámában 16 óra 42 perctől a 101/5. vadászrepülő-század hét gépe vett részt. A Tarján, Tardos, Tatabánya közti utat támadó vadászgépek 3 gépkocsit és egy légvédelmi ágyús üteget lőttek ki — veszteség nélkül.¹²⁷

Délután 14 óra 31 perctől 15 óra 58 percig Veszprém körzetében egymást követően háromszor rendeltek el nagyriadót. Az ausztriai célpontokat támadó amerikai 15. stratégiai légi hadsereg bombázókötelékei több ízben érintették a Dunántúl légtérét. Délután 15 óra 50 perc körül Veszprém légtérét 12 db amerikai B—24 „Liberator” bombázógép repülte át — ismeretlen céllal — alacsonyan ÉNy—DK-i irányban.¹²⁸ Délután 17 órától újra a szovjet kötelékek uralták a légtérét: egymást követő három kisriadó után, 19 óra 25 perckor újra nagyriadót rendeltek el Veszprém körzetében. A szovjet éjszakai bombázókötelékek 19 óra 25 perc és 20 óra 19 perc között bombatámadást intéztek a Veszprémen átvezető utak ellen. Különösen sok bombatalálat érte a — 8. sz. főközlekedési út mellett fekvő — Cserhát városrészt, az Anna téri útsomópontot és a 73. sz. tapolcai út két oldalán elterülő Nándor-telepet. Mivel a város polgári lakossága ekkorra már a bombabiztos óvóhelyeken — első-

sorban a Jókai utcai Nemzeti Bank-fiók és a Benedek-hegy óvóhelyein — tartózkodott, a veszteségek jelentéktelenek voltak: mindössze két polgári személy halt meg. A katonai veszteségek ismeretlenek.

Március 20-án a kedvezőtlen — ködös, borús — időjárás miatt mindkét harcoló fél légi tevékenysége szünetelt a reggeli és délelőtti órákban. Csak déli 11 óra 37 perckor támadta meg a Várpalotát védő német 1. SS „Leibstandarte Adolf Hitler” páncélosadosztály állásait húsz szovjet „Boston” bombázó és húsz vadászrepülőgép. A szovjet légitámadás zavarására a veszprémi repülőtérrel felszállási parancsot kapott a magyar 101/2. vadászrepülő-század nyolc gépe, melyek 12 órakor — 3000 méteren — megtámadták a szovjet köteléket. A szovjet légitámadások este 19 óráig folyamatosan tartottak: ez idő alatt Veszprém körzetében öt kis- és két nagyriadót rendeltek el. A 13 óra 49 perckor elrendelt nagyriadót követően, 14 óra 05 perckor nyolc szovjet vadászrepülőgép húzott el a veszprémi repülőtér felett. A 101/1. vadászrepülő-század hat gépe riadóstarttal felszállt, de a szovjet köteléket már nem érték utol. Délután 15 óra 34 perckor Várpalota felett 5000 méteren 16 szovjet „Boston” bombázó és 20 Jak—3-as vadászrepülőgép jelent meg. A légtérben szabad vadászatot végző magyar 101/1. vadászrepülő-század nyolc gépe megtámadta a szovjet köteléket, s egy Jak—3-ast Bakonycsernyétől 5 km-re délre lelőttek. A szovjet bombázók azonban végrehajtották harcfeleadatukat: bombázták a Bakonycsernyén, Tésén és Osküben összpontosított német csapatokat. Este 19 órakor újra nagyriadót rendeltek el Veszprém körzetében: a szovjet 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály gépei a hadiforgalmú utak csomópontjában fekvő Zircet bombázták, súlyos veszteséget okozva a majorban összpontosított német fogatosalakulatnak. Ezt követően 20 órakor Hajmáskért érte szovjet éjszakai légitámadás. Bár három — egyenként 70—80 tengelyes vasúti szerelvényt még idejében sikerült Kádárta felé kivontatni, a 3. vágányon vesztelő 8—10 üzemanyag-tartálykocsi telitalálatokat kapott: a tűzvészben elégett a 4. vágányon egy gépi berendezésekkel megrakott vasúti szerelvény, és elégett a pályaudvar épülete. A blokkház melletti óvóhely telitalálatot kapott: 3 vasutas és 2 német katona meghalt. Bombatalálatok érték a községen átvezető utat is: itt számos német katona mellett életét veszítette 22 polgári személy.¹²⁹

A március 20-ról 21-re forduló éjszaka a szovjet csapatok szakadatlanul támadták a Bakonycsernye—Várpalota és Székesfehérvár között kiépített német védelmet. A szovjet éjszakai bombázókötelékek 21-én hajnali 02 óra 15 perctől újra a Veszprémen átvezető hadifontosságú utakat — elsősorban az almádi utat — bombázták, melynek során súlyos károk érték a villanytelepet. Mivel a kora hajnali órákra a szovjet 37. gárda-lövész- és 5. gárda-harckocsihadtestek elfoglalták Várpalotát — melyet a német 1. SS „Leibstandarte A. H. „páncélosadosztály reggel 07 óra után ellenlokésével visszafoglalt —, a leghevesebb légi harcok a reggeli és délelőtti órák-

ban Várpalota légterében dűltak. Reggel 07 óra 40 perckor a veszprémi repülőtérrel harcba vett magyar 101/3. vadászpilóta-század nyolc gépe megtámadta — Várpalotán összpontosított német erőket támadó — szovjet csata- és vadászpilóta-kötelékeket. Várpalota D—Dny-i légterében, 5500 méteres magasságban heves légi harc alakult ki: egy Jak—9-es vadászgép a nagy magasságban találatokat kapott és felrobbant. Két Jak—9-es pedig égve zuhant le; mindkettőnek pilótája ejtőernyővel kiugrott és földet ért. Az egyik Jak—9-es gép Hajmáskérnél Ny-ra, a 203. sz. vasúti őrház és a tőle délre húzódó dolomitsziklák között zuhant le, felrobbant és elégett.^{129a}

Március 21-én délelőtt 09—10 óra között a MASAF amerikai 15. hadászati légi hadserege 366 db négymotoros B—24 „Liberator” bombázója — nagy vadászkísérettel — újra Bécset támadta. Az amerikai vadászkötelékek délelőtt 09 óra 20 perc körül a pápai repülőtér légterében is megjelentek. Megtámadták az éppen bevetésből visszatérő német 2/3. zuhanóbombázó-századot, s a leszállóban levő német FW—190-es gépek közül többet — köztük a lovagkeresztes Alfred Heiduschka főtörzsmestert — lelőtték.^{129b}

Déli 11 óra 35 perctől 13 óráig újra nagyriadó volt Veszprém körzetében a folyamatosan támadó szovjet bombázó- és vadászpilóta-kötelékek miatt. Déli 12 óra 18 perckor — a szovjet ellentámadás előkészítésére — Várpalota légterében 17 db kétmotoros szovjet „Boston” bombázó és 25 db vadászpilóta-gép jelent meg, melyek megtámadták az ott szabad vadászatot végző magyar 101/3. vadászpilóta-század nyolc Me. 109-es vadászgépet. Az összecsapásban két magyar vadászgép és egy szovjet Jak—3-as vadászpilóta-gép semmisült meg.

Délután 15 óra 30 perckor újra nagyriadót rendeltek el Veszprém körzetében. Egy szovjet „Boston” bombázókötélek csapatát mért a balatonfűzfői Nitrokémia Ipartelepekre. A belső lakótelepen ötven lakás kiégett és három polgári személy meghalt. A kötélek néhány perc múlva a Veszprémen átvezető 73. sz. (csopaki) műutat bombázta: találatok érték a Vasutas Sporttelepen létesített német katonai üzemanyag-raktárt, s a temető melletti útszakaszon egy vonuló német lovas alakulatot ért súlyos veszteség. Találatokat kapott a városi kórház régi épülete (belgyógyászat) és a sebészet (a jelenlegi szülészet emeleti része). Az épületben 4—5 ember halt meg. A légitámadásnak összesen kilencfőnyi polgári és ismeretlen számú katonai vesztesége volt. A délutáni és esti órákban újabb két szovjet légitámadás érte Veszprémet. Az első 16 óra 35 perctől 17 óráig tartott, majd 18 óra 23 perctől 21 óra 19 percig folyamatosan támadtak a szovjet éjszakai bombázók. Találatot kapott a városközpontban levő utcómómpont (leégett a Korona Szálló); bombatalálat érte a viadukt kisebbik ívét (annak déli hiadpályája 40 méteres szakaszon leomlott, és a viadukt ezzel használhatatlanná vált), és két bombatalálat érte a viadukt alatti vízművet.

A rohamosan kibontakozó szovjet támadás miatt délután 16 óra 34 perckor a német 4. légi-

flotta parancsnoksága utasította a veszprémi repülőtérén összpontosított magyar 101. vadászpilóta-ezred I. és III. osztályait, hogy kezdje meg áttelepülését Kenyeribe. Egyidejűleg megkezdtek a német 52/II. vadászpilóta-osztály és a tótvázsonyi repülőtérén összpontosított német 10. csatarepülő-ezred részeinek áttelepítését nyugat-magyarországi, illetve németországi repülőterekre.

Március 22-én a hajnali óráktól kezdve összeomlott a német 6. SS páncélos hadsereg védelme a Szápár, Hajmáskér, Vilonya, Berhida vonalon, s a német erők fokozatosan visszavonultak a — Kisbér, Veszprémvarsány, Zirc, Veszprém, Balatonkenese terepszakaszon kiépített — „Klára” vonal védelmi rendszerébe. A délelőtti órák áttekinthetetlen harcászati helyzete miatt a szovjet 9. vegyes csatarepülő-hadtest kötélekei jelentősebb tevékenységet nem fejtettek ki. Ugyanakkor — déli 11—13 óra között — a Bécs körzetét támadó 15. amerikai stratégiai légi hadsereg távolsági kísérővadász-osztályai jelentek meg Pápa légterében. Déli 11 óra 03 perckor tíz amerikai P—38 „Lightning” vadászbombázó rajtaütésszerűen megtámadta a vaszari kitérő-repülőterén felszállásra (nyugat-magyarországi áttelepítésre) készen álló magyar 102/2. szállítórepülő-századot, s annak hét Ju—52-es szállító repülőgépet megsemmisítette.¹³⁰ Röviddel később három „Lightning” megtámadta a kenyeri repülőteret is, s lelőtte az éppen felszállóban levő magyar F—327-es jelű FW—58-as repülőgépet, amely pilótákat szállított volna a veszprémi repülőtérre a még ott levő repülőgépek átrepülésére. (A gépen levő négy személy megsebesült)¹³¹

Az amerikai vadászbombázók egy másik — nyolc gépből álló — csoportja déli 11—12 óra között a 74. sz. (Veszprém—Tapolca közti) utat támadta. Elsősorban a Nagyvázsöny—Kapolcs közti hadiforgalmat, az itt visszavonuló német és magyar csapatokat lőtték és bombázták egymást követő három hullámban.

Az amerikai légitámadások után, a magyar 102/1. szállítórepülő-századnak a pápai repülőterén állomásozó három Fiat G—12 típusú hárommotoros szállító repülőgépet Rőjtökmuzsaj mellé repülték át. Innét aztán egy Nagycenk melletti lucernaföldre telepítették át a három gépet, ahol azokat páncélokól lövésekkel felrobbantották.

Március 22-én a kora reggeli óráktól — a szovjet 39. gárda-lövész- és 9. gárda gépesített hadtestek sávjában — a szovjet csata- és vadászpilóta-kötelékek megkezdtek légitámadásaikat a harcolva hátráló német 12. SS „Hitlerjugend” páncélos hadosztály ellen. A szovjet csata- és vadászpilóta-gépek elsősorban a Dudar, Nagyesztergár körzetében húzódó utakat és a zirci utcómómpontot támadták, géppuskatűzzel löve az utak hadiforgalmát. Zircet reggel 06 óra 30 perc körül érte heves csata- és vadászpilóta-gép-támadás. (A támadás katonai veszteségei ismeretlenek; egy polgári személy életét veszítette a Vajda Ödön utcában, egy székesfehérvári menekült pedig a kórházban halt meg.) A szovjet csata-

pülőgép-támadások délelőtt 09 óra körül felüljultak: Nagyesztergáron egy, Zircen ugyancsak egy polgári személy halt meg 09—10 óra körül a repülőgépek gépfegyvertüzében.

A déli óráktól a szovjet repülő erők felüljították támadásaikat. Déli 13 órakor a szovjet 244. bombázó- és 288. vadászrepülő-hadosztályok kötelékei több hullámban csapást mértek a visszavonuló német csapatokkal zsúfolt Zircre. „... Ebéd után — írta naplójában az 1. szlovák műszaki hadosztály 21/II. zászlóaljának orvosa — alig hagyjuk el Nagyesztergárt, néhány vadásztól kísért orosz bombázókötélék tűnik fel. Árokba hasalunk. A gépek Nagyesztergár felett fordulnak és Veimpusztára dobják le bombáikat. Óriási füst és láng, a szeszgyárat találták el. A légháritás vadul lő. Az egyik bombázó kigyulad, és egyenesen zuhan lefelé. A gép személyzetéből egy ejtőernyőn kiugrik. Alig megyünk néhány lépést, ismét vadászok jönnek, megint fedezéket keresünk. Ez még néhányszor ismétlődik. A zászlóalj eleje már Zircen van, amikor újabb bombázóraj tűnik fel... Zirc fölé érve a gépek ledobják bombáikat. Látjuk, amint esnek, majd robbannak... Alig megyünk ismét 100 métert, jön a harmadik kötelék, s ismét bombákat dob Zircre. A legrosszabbra elkészülve, gyorsított menetben, majdnem futva megyünk tovább...”¹³² A légitámadás során 14 német katonára, a szlovák 21/II. zászlóaljtól kettő, a román nemzetiségű 9064. sz. munkásszázadból 16 ember halt meg. Meghalt még 27 menekült polgári személy, s — mivel 35 lakóházat értek bombatalálatok — 10 helybeli polgári személy.¹³³

Délután 16 óra 15 perckor nagyriadót rendeltek el Veszprém körzetében. A légtérben 14 szovjet IL—2-es csatarepülőgép jelent meg, bombákkal és gépfegyvertűzzel árasztották el a 8. sz. főközlekedési út Veszprém, Márkó és Herend közti szakaszán visszavonuló német csapatokat. Ezzel egyidejűleg egy másik szovjet csatarepülőgép-kötélék a balatoni műút Vörösberény—Balatonalmádi közti hadiforgalmát bombázta. A legjelentősebb szovjet légitámadásra este 18 óra 45 perctől 19 óra 15 percig került sor: a szovjet 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály kötelékei a Pápán át visszavonuló német 12. SS „Hitlerjugend” páncélosadosztályt bombázták. A súlyos katonai veszteségek mellett 71 polgári személy is életét veszítette.¹³⁴

g) 2. Harcok a „Klára” vonal áttöréséért (1945. március 23—25.)

Március 23-án hajnalban a szovjet 9. gárda-hadsereg és a 6. gárda-harcoksihadsereg megkezdte a német „Klára” vonal áttörését Zirc és Veszprém körzetében. Különösen heves légi harcok alakultak ki a veszprémi áttörési körzetben. Reggel 08 óra 40 perckor a Kenyeriből harcba vetett magyar 101/4. vadászrepülő-század nyolc gépe légi harcba keveredett szovjet kötelékekkel. Egy szovjet vadászgép Berhida ÉNY-i légtérben zuhant le; egy sérült magyar vadászgép pedig a tapolcai repülőtérről 3 km-re nyugatra hajtott végre kényszerleszállást.¹³⁵ Délelőtt 10

óra 26 perckor Veszprém körzetében újra nagyriadót rendeltek el a több irányból és nagy tömegben támadó szovjet bombázó, csata- és vadászrepülőgépek miatt. A szovjet 707. csatarepülő-ezred IL—2-es csatarepülőgép-kötélékei egymást követő hullámokban támadták a balatoni műúton visszavonuló német gépkocsioszlopokat a Balatonalmádi—Alsóörs—Balatonfüred szakaszon, továbbá az alsóörsi vasútállomáson veszteglő magyar páncélvonatot. Különösen súlyos veszteségek érték a német gépkocsioszlopokat Alsóörs vasútállomás körzetében. A szovjet csatarepülőgépek a Balaton felett fordultak, majd újabb csapást mértek az összetorlódott német gépkocsioszlopokra, melyeknek egy része — köztük a magyar 20. rohamtűzér-osztály „Hetzer” rohamlövegei is — a község felé vezető útra tértek ki. A második hullámban támadó szovjet kötelékből a német csapatlégvédelmi tüzérség — a Halászkert mellett tüzelőállásban levő önjáró — négycsövű „vierling” — légvédelmi gépágyú — tüzet nyitott, s az egyik IL—2-es csatarepülőgép letűnt. A találatokat kapott gép Alsóörs vasútállomástól DNY-ra a nádasba lezuhant; kétfőnyi személyzete (Mirnov hadnagy, pilóta és Tyislenkó tizedes, fedélzeti lövész) életét veszítette.¹³⁶

Délután 15 óra körül a — St. Valentin-i célpontokat támadó — amerikai 15. hadászati légi hadsereg 157 db B—24 „Liberator” bombázójának — és a kísérő vadászok — néhány köteléke berepült a Dunántúl légtérébe. Egy, nagy magasságba elhúzó bombázókötélék bombákat dobott le — és egyidejűleg egy P—38 „Lightning” típusú vadászbombázó-kötélék alacsony támadásban lőtte — a Nagyvázsöny Fő utcáján veszteglő német 5. SS ellátóoszlop gépkocsijait, valamint a magyar 25. fogatolt ellátóoszlopot. A támadásnak 10 magyar és öt német katonára, két polgári személyre és 52 lo esett áldozatául. Csaknem ezzel egyidejűleg — március 23-án délután 15 órakor — a „Klára” vonalat Veszprém—Városlőd általános irányba áttörő szovjet 104., 37. gárda-lövész- és 5. gárdaharcokosi-hadtettek támogatására a szovjet 244. bombázórepülő-hadosztály egyik „Boston” köteléke csapást mért Városlőd körzetére. Az első hullámban támadó bombázó- és vadászrepülőgép-kötélék 15 óra 30 perckor a Grund felől repült rá a községre, s kis méretű bombák áradatát szórta le a községben összpontosított német csapatokra. Néhány perccel később, 16 óra előtt keleti irányból egy nagyobb bombázó- és vadászrepülőgép-kötélék jelent meg, s mintegy 80 db bombát (köztük 3 db 500 kg-osat) dobott a községre. A légitámadás súlyos veszteségeket okozott a községben levő német csapatoknak, köztük a német 3. páncélosadosztály 1. egészségügyi századának, amely 840 sebesült katonával éppen a községben vesztegelt. Telitalálatokat kapott a német katonákkal zsúfolt kultúrház és iskola, s számos harcokosi és gépjármű semmisült meg a Templom téren és a strand melletti réten. A németek embervesztése meghaladta a száz embert. A község is súlyos veszteségeket szenvedett el: elpusztult 50 lakóház, és 41 polgári személy életét veszítette.¹³⁷

A „Klára” vonal másik áttörési körzete Zirc

térségében alakult ki. Az itt támadó szovjet 39. gárda-lövész- és 9. gárda gépesített hadtesteket elsősorban a 136. csatarepülő-hadosztály egyik IL—2-es csoportja (pk.: G. F. Szivkov százados) támogatta vadászrepülőgépekkel megerősítve. A szovjet csatarepülőgépek súlyos csapatokat mértek a Bakonybél és Bakonykoppány közti úton, a Gerence völgyén át visszavonuló német 12. SS „Hitlerjugend” páncélosadosztályra. A szovjet kötelékek, miután megbénították a német csapatlégvédelmi tüzérséget (12. SS légvédelmi tüzér- és 931. tartalék légvédelmi tüzérosztályok), a visszavonuló német menetoszlop élére mértek csapást, s ezzel torlódást idéztek elő. A völgyben összetorlódott gépjárműoszlopokra mért bomba-támadásokkal 3 db harckocsit (a műút 21,900 és 22,200-as km szelvényében) és közel 40 db egyéb gépjárművet semmisítettek meg elsősorban az út 8,100 és 21,600-as km szelvényében, valamint a 22,300 és 28,300-as km szelvényekben.^{137a}

A völgyben húzódó utat javító szlovák 21/II. zászlóalj orvosa — dr. Metzl János frontnaplójában — így irt ezekről az órákról: „Március 24. Ismét szép, verőfényes reggel. Reggel 5 órakor kelünk Gerencepusztán. A katonák előremennek a völgyben utat javítani (mert a német autók minduntalan elakadnak a sárban), én csak később indulok utánuk. Egyszerre csak orosz repülőgépek tűnnek fel. Alig néhány méterre tudunk feljutni a hegyoldalba, máris kattognak a géppuskák, az egész utat végigpásztázták. Bombarobbanást is hallunk, egy völgykanyarral lejjebb már bombákat is dobnak. Egészen felfutunk a hegygerincre, és ott megyünk tovább. Két sebesültet bekötözök, majd halljuk, hogy két halott van a völgyben. Lemegyünk, mindkettőnek koponyalövése van, az egyik halott, a másik agonizál. Megtudjuk, hogy még néhány sebesült katonánk volt, akiket a német katonai autók vittek Pápára. Dél előtt még három gépfegyveres repülő-támadást kapunk, délután még egyet. Délután 16 órakor kapunk csak parancsot, illetve engedélyt, hogy tovább indulhassunk, addig a katonáknak javítaniok kell az utat. A visszavonuló német autók zöme már elment. Eleinte a hegygerincen indulunk, mikor kezd szürkülni, lemegyünk a völgybe, mert fenn nehézkes az előrehaladás. Délután 17 óra tájban újabb repülőgéphullám jön, a patakmeder mélyedésébe hasalok. Gépfegyvereznek és bombákat dobnak. A bombatölcsérek sora tőlünk 20—30 méterre kezdődik egy réten. Az volt a szerencsénk, hogy a patakmeder 1—1,5 méterrel a föld szintje alatt volt, így nem érte a légnyomás, de a kénés szagot, füstöt éreztük. Nyolc sebesültet kötöttem be, köztük egy súlyos mellkasi lött sérülést. A sérülteket továbbküldtük. Dél előtt csak kis aknákat dobtak a repülőgépek, de ezek nagy, 100—200 kg-os bombák lehettek, mert 4—5 m átmérőjű krátert vájtak. Utána már hamarosan kiértünk a völgyből a síkságra.”¹³⁸

Március 24-én a visszavonuló német „Balck” hadműveleti csoportot támogató német I. repülő-hadtest kötelékei — a 4. csatarepülő-ezred és az 51/I. vadászrepülő-osztály, továbbá a magyar 102. csatarepülő-osztály és a 101. vadászrepülő-ezred részei — a Pápa és Balaton közti ívben 140

bevetést hajtottak végre. A német csatarepülőgépek — melyeknek biztosítását a magyar 101/4. vadászrepülő-század nyolc gépe látta el — déli 11 óra 26 perctől 13 óráig több hullámban támadta a Herend körzetében összpontosított szovjet 5. gárda-harckocsihadtestet. A bevetésekben utóbb a magyar csatarepülő-kötelékek is részt vettek. Déli 12 óra 10 perctől 8 percen át légi harc alakult ki Városlód és Herend légterében két szovjet Jak—9-es vadászgéppel, melyek rövid tűzharc után kitértek a túlerő elől. Délután 13 óra után néhány perccel a támadó magyar vadász- és csatarepülőgépek erős szovjet csapatlégvédelmi tüzérségi tűzbe kerültek Herend körzetében, melynek során két magyar FW—190-es csatarepülőgép találatokat kapott és lezuhant. (Sztrókay Kálmán hadnagy életét vesztette, Zoltay hadnagy ejtőernyővel földet ért, és visszajutott csapattestéhez.)¹³⁹

Mivel a szovjet 9. gárdahadsereg és 6. gárdaharckocsihadsereg támadása március 25-én továbbra is feltartóztatlanul tört előre É—ÉNy-i irányokba, március 25-én reggel 07 óra 10 perckor elrendelték a kenyéri repülőtér kiürítését is, s utasították a magyar 101. vadászrepülő-ezred három osztályát, hogy készüljenek fel a szombathelyi és vati repülőterekre való átrepülésre. Dél előtt 11 óra előtt a 101/III. vadászrepülő-osztály „piros—14”-es gépe repült át felderítésre. A gép 11 óra 15 perckor azzal a jelentéssel tért vissza, hogy a szombathelyi repülőtéren nem lehet leszállni, a leszállópályák tele vannak bombatölcsérekkel. Csak egy keskeny sáv lenne használható, de azt is két összetört gép torlaszolja el. Ezt követően — 11 óra 49 perckor — egy futárgép Vátra repült, hogy bejelentse: a 101. vadászrepülő-ezred oda repül át. A vati német repülőtér-parancsnokság azonban a leszállást nem engedélyezte a túlszűfolttság miatt. Mindezek ellenére az ezred átrepült a két repülőtérre. Szombathelyen a leszálláskor a II. osztálynak 4 db, a III. osztálynak 1 db, Váton pedig a II. osztálynak 2 db gépe tört össze.¹⁴⁰ Az áttelepült magyar 101/I. vadászrepülő-osztály állományában üzemképes és harcra vethető repülőgép nem volt. A 101/II. vadászrepülő-osztály 21 db üzemképes, de csak 4 db harcra vethető repülőgéppel, a 101/III. vadászrepülő-osztály pedig 16 db üzemképes — de ezek közül harcra vethető egy sem volt — repülőgéppel rendelkezett.

g) 3. Harcok a „Zsuzsanna” vonal áttöréséért, valamint a Birodalmi Védőállás előterében (1945. március 26—április 4.)

Március 25-én befejeződött a német „Klára” vonal áttörése. A szovjet 3. Ukrán Front hadseregei és a velük szoros együttműködésben harcoló szovjet 17. légi hadsereg kötelékei a Zala folyó mögött kiépített „Dorottya” és a Rába mögött kiépített „Zsuzsanna” vonalba szorították vissza a német—magyar „Balck” hadműveleti csoport — a német 6. összefegyvernemi és 6. SS páncélos-, valamint a magyar 3. hadsereg erőit.

Március 25-én a balatoni, a tapolcai és a 8. sz. főközlekedési utak légterében szakadatlanul tá-

madtak a szovjet 17. légi hadsereg 9. vegyes csatarepülő-hadtestének csata- és vadászrepülőgép-kötelékei, valamint a 244. bombázórepülő-hadosztály erői. A légitámadások tömegéből kiemelkedik a szovjet 244. bombázórepülő-hadosztály légitámadása a Pápát körkörösén védő német 20. légvédelmi tüzerhadosztály védelmi állásai, valamint a városon átvezető hadifontosságú útvonalak ellen. Déli 13—14 óra között a szovjet bombázórepülőgép-kötelékek csapást mértek a városon átvonuló német I. SS páncélos hadtest csapatai ellen. A német csapatok embervesztései ismeretlenek. (Megjegyzendő, hogy a városonban — elsősorban a légitámadások során — összesen 233 német és 14 magyar katona halt meg. A katonák az alsóvárosi temetőben nyugszanak: az egyik sírban 142 német katona, a vele szemben levő tömegsírban pedig 91 német és 14 magyar katona nyugszik.) A március 25-i szovjet légitámadás során a polgári lakosság 28 halottal vesztett.

Március 26-án délután 14 óra körül az amerikai 15. hadászati légi hadsereg vadászbombázó-kötelékei is megjelentek a Dunántúl légterében. Az egyik, P-51 „Mustang” típusú vadászgépből álló kötelék a Balatontól északra húzódó utak hadiforgalmát lőtte. Többek között gépfegyvertámadás érte — Balatonfüredről visszavonuló és — a Kékkút községtől északkeletre elterülő erdőben pihenő magyar „Illey” folyamőr-harcscsoportot, kisebb embervesztést okozva a magyar egységnek. (Egy ember meghalt, többen megsebesültek.) Ugyanezen amerikai vadászcsoporthoz Karmacs légterében megtámadta a — Tapolcánál előnyomuló szovjet 27. hadsereget bombázó — német 2/I. zuhanóbombázó-osztály egyik kötelékét is. A légi harcban az amerikai vadászgépek az egyik német FW-190 típusú zuhanóbombázó-gépet lelőtték. (A gép pilótája — Norbert Schmidt főhadnagy — életét veszítette.)^{140a}

Miután a szovjet 46., 4. és 9. gárdahadseregek és a 6. gárda-harcoksi hadsereg március 26—27-én elérte, majd menetből áttörte a Rába mögött kiépített német—magyar „Zsuzsanna” vonalat, március 27-én a magyar 101. honvéd vadászrepülő-ezred három osztályának maradványait a szombathelyi és vati repülőterekről a németországi Petersdorf repülőterére telepítették át. A 101/I. vadászrepülő-osztály 1. százada 6 db, a 2. század 9 db, a 3. század 8 db üzemképes, de bevetésre alkalmatlan géppel rendelkezett. A II. osztály 21 db üzemképes, de csak 4 db harcra vethető géppel; a III. osztály pedig 16 db üzemképes, de bevetésre alkalmatlan géppel rendelkezett. A németországi Grosspetersdorfba áttelepített magyar 101. vadászrepülő-ezred március 28-án 12—16 óra között hajtotta végre utolsó dunántúli — és egyúttal magyarországi — bevetését. Déli 12 óra 06 perckor a 101/5. vadászrepülőszázad (pk.: Báthy hadnagy) négy gépe a Kenyeri, Celldömölk, Vát közti utak szovjet hadi-

forgalmát támadta. Az erős szovjet csatlégvédelmi tüzéségi elhárítás ellenére 10 db tehergépkocsit kilőttek, 8 db-ot megrongáltak, s kilőttek egy mozdonyt. A délutáni órákra a repülőgépjavitó műhelyek az I. osztály 27 db gépéből 16 db-ot harcra vethető állapotba hoztak. Így az I. osztálytól 15 óra 40 perckor 8 db gép startolt (ebből egy a startnál összetört, egy pedig műszaki hiba miatt rövidesen visszafordult.) A 6 db gépből álló kötelék (pk.: Szentgyörgyi zászlós) azonban Vát körzetében erős szovjet légvédelmi tüzéségi tűzbe került, s mikor 16 óra 10 perckor 6 db szovjet LA-5-ös vadászrepülőgép tünt fel 4500 méteres magasságban — a magyar kötelék harc nélkül visszafordult.¹⁴¹

Mivel március 29. és április 4. között a szovjet 2. és 3. Ukrán Frontok hadseregei fokozatosan elhagyták Magyarország területét, s — menetből áttörve a német birodalmi védőállást — Németország területén üldözték a hátráló német erőket, a német I. repülőhadtest kötelékei csak néhány esetben hatoltak be a Balaton légterébe. Április 5-én 13 órakor német repülőgépek bombázták Pápát (a Szent István u. 28. sz. alatt egy polgári személy életét veszítette), majd április 7-én éjszaka rendelték el légiriadót Veszprém körzetében, de légitámadásra nem került sor. Április 22-én este német éjszakai bombázógépek jelentek meg a légtérben, s Székesfehérvár körzetében (pl. Gárdonyinál) bombázták a szovjet csapatok felvonulási útvonalait.¹⁴²

A németek által kiűritett Veszprém megyei katonai repülőtereket 1945. március végétől a szovjet 3. Ukrán Front 17. légi hadserege (pk.: V. A. Szugyec marsall; harcálláspontja: Veszprém) szállta meg. A Veszprém-jutasi repülőteret a 244. bombázórepülő-hadosztály részei (kétmotoros „Boston” és PE-2-es repülőgépekkel) vették birtokba.¹⁴³ A pápai repülőterre a 306. csatarepülő-hadosztály települt. A tapolcai, a nagyvázsonyi, várpalotai, kenyéri, valamint a Székesfehérvár körzetében levő repülőtereket a szovjet 9. vegyes csatarepülő-hadtest csata- és vadászrepülő-egységei szállták meg, s innét indultak bevetésekre a már Németország területén támadó 3. Ukrán Front hadseregeinek támogatására. A bécsi támadó hadműveletben különösen kitűntek a légi hadseregnek alárendelt 288. és 194. vadászrepülő-hadosztályok (parancsnokai: B. A. Szmironov és F. N. Gyementyev ezredek) és a 306. csatarepülő-hadosztály (pk.: A. V. Ivanov ezredes).¹⁴⁴

Mivel 1945. április 5—17. között a 3. Ukrán Front parancsnoksága — Tolbuhin marsall vezetésével — Veszprémben (Újtelep) működött, a frontparancsnokság futárrepülő-egysége (PO-2-es típusú repülőgépekkel) Veszprémtől északra (a mai Felszabadulás úti lakótelepen), a volt Csomay-majornál állomásozott. (A frontparancsnokság április 17—19-én Pápára, majd onnét tovább települt.)

JEGYZETEK

1. Hősök. A Szovjetunió hősei a magyarországi felszabadító harcokban (1944—1945). Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1981. 406. Továbbiakban: Hősök. im.
2. Románia hozzájárulása a fasizmus felett aratott győzelemhez. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1965. 133—134., 146.
3. HARMATH István (múzeumi igazgatóhelyettes, Veszprém, Ady E. u. 2.) naplója.
4. UJVÁRY László rep. zászlós frontnaplója. (Másolata a szerző birtokában.)
5. Lásd részletesebben: VERESS D. Csaba: Veszprém megye és a szövetséges (amerikai, brit) légierő támadásai. In: VMMK 15 (1980).
6. SZTYEMENKO, Sz. M.: A Vezérkar a háború éveiben. (Második könyv.) Zrínyi Katonai Kiadó — Kossuth Könyvkiadó. Budapest, 1975. 248—249. Továbbá: A Szovjetunió Külügyminisztériuma. A Szovjetunió, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányfőinek üzenetváltása. 1941—1945. I. kötet. Budapest—Uzgorod, Kossuth Könyvkiadó — Kárpáti Könyvkiadó. 1981. 330., 466.
7. TESSIN, Georg: Die Verbände und Truppen der deutsche Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg. 1939—1945. Verlag E. S. Mittler and Sohn GmbH. Frankfurt/Main. Band 14. 358., 494—495., 363—364., 369., 409—410., 392., 421., 361., 311., 314., 493—495. Továbbiakban: TESSIN, im.
- 7.a Hadtörténelmi Levéltár. M. kir. 101. honvéd vadászpilóta-erzred parancsnokságának iratai. (Továbbiakban: HL 101. v.r.e.pk.i.) Évi zárójelentés (1945. jan. 1.), valamint 1. sz. Ezred Parancs (1944. szept. 30.).
- 7.b ULRICH, Johann: Der Luftkrieg über Österreich 1939—1945. Militärgeschichtliche Schriftenreihe. Heft 5/6. Herausgegeben vom Heeresgeschichtlichen Museum. 35.
8. HL. 101. v.r.e.pk.i. 1330/101. v.rep.oszt. parancsnokság (1944. augusztus 11.).
9. HL. 10. v.r.e.pk.i. A 101/I. vadászpilóta-erzred angolszászok elleni bevetései (1945. jan. 9.); kimutatás a légi győzelmekről 1944. december 31-ig (angolszászok ellen) 1945. jan. 9.
10. HL. 101. v.r.e.pk.i. Bevetések és légi győzelmek az oroszokkal szemben (1945. I. 9.).
11. HL 101. v.r.e.pk.i. 1. sz. Légierő Parancs (1945. jan. 8. Gyepűszállítás).
12. Hősök... 449., 456.
13. HL. 101. v.r.e.pk.i. Veszteségkimutatás. 101/I. v.rep.osztály parancsnokság (1945. I. 9.).
14. HL. 101. v.r.e.pk.i. 31. sz. Ezred Parancs (1944. november 4.); 43. sz. Ezred Parancs (1944. nov. 16.).
15. DIERICH W.: Die Verbände der Luftwaffe 1935—1945. Motorbuch Verlag, Stuttgart, 1976. 211., 242—244., 255—260. Továbbá: Die Ritterkreuzträger der Luftwaffe. 1939—1945. Band-II. Stuka- und Schlachtflieger. Ernst Obermaier, Verlag Dieter Hoffmann, Mainz. 70—75., 82., 149., 161.
16. LIPFERT, H.: Das Tagebuch des Hauptmann Lipfert. Motorbuch Verlag Stuttgart, 1975. 238.
17. HL. 101. v.r.e.pk.i. 55. sz. Ezred Parancs (1944. december 4.).
18. A 2. és 3. Ukrán Front felszabadító hadműveletei Délkelet- és Közép-Európában 1944—1945. Szerkesztette: M. V. ZAHAROV marsall. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1973. 440—441. (Továbbiakban: ZAHAROV.).
19. A hadművészet története. (Tervezet.) III. kötet. A hadművészet fejlődése a második világháború negyedik, ötödik időszakában és a háború után. I. rész. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1963. 193.
20. BENKŐ Lajos (Veszprém, Szófia u. 8. sz.) volt rep.hadnagy startkönyve. (Másolata a szerző birtokában.) Továbbá: RUDEL, H. U.: Stuka pilot. Belantine Books. New York. 179.
21. Várpalota anyakönyvi hivatal halotti anyakönyve.
22. HL. 101. v.r.e.pk. iratai. Kimutatás az 1944. június 16—december 1. közti időben aratott és még nem igazolt légi győzelmekről.
23. HARMATH I. naplója.
24. LIPFERT, H. im. 278.
25. Zirc anyakönyvi hivatal halotti anyakönyve. Továbbá: KISS László (Vaszar) volt rep.szakaszvezető személyes közlése.
26. HL. Filmtár, 1253. sz. tekercs. KTB.Hgr.Süd. Anlagen. 2. Hälfte. Fernschreiben, 13.12.44. 23.35 Uhr.
27. HL. 101. v.r.e.pk.i. 60., 62., 63. sz. Ezred Parancsok.
28. ARKOVICS József (Hajmáskér-Kültelek) naplója; SIMON Károly ny. MÁV-főfelügyelő (Veszprém, Budapesti u. 39. sz.) naplója.
29. „Veszprémvármegye” c. hetilap, 1944. dec. 17. sz. 3. lap; továbbá: Veszprém anyakönyvi hivatal halotti anyakönyve.
30. HL. 101. v.r.e.pk.i. 10. sz. Légierő Parancs (1945. febr. 22.).
31. HARMATH I. naplója.
32. 17-ja vozdušnaja armija v bojah ot Sztalingrada do Venü. Ordena Trudovovo Krasznovo Znamenii Vojennoje Izdatyelsztvo Minisztersztva Oboronü SzSzsZr, Moszkva, 1977. 193. (Továbbiakban: 17-ja vozdušnaja.)
33. STAHL L. naplója.
34. HL. 101. v.r.e.pk.i. 13. sz. Légierő Parancs (1945. febr. 19.); Szentkirályszabadja anyakönyvi hivatal halotti anyakönyve.
35. Zirc, anyakönyvi hivatal halotti anyakönyve.
36. LIPFERT, H. im. 278.
37. Uo.
38. KORMOS Mihály (Zirc, Népköztársaság u.) naplója.
39. „Veszprémvármegye” 1944. dec. 24.; Veszprém, anyakönyvi hivatal halotti anyakönyve.
40. Veszprém megyei-város közkórháza 1944—45. évi működéséről szóló jelentés. Veszprém megyei kórház archívuma.
41. 17-ja vozdušnaja. 194.
42. 17-ja vozdušnaja. 195.
43. 17-ja vozdušnaja. 194.
44. LIPFERT, H. im. 278. Továbbá: HL. 101. v.r.e.pk.i. Kimutatás a 101/II. v.rep.oszt. repgépvezetői által 1944. évi december 10-től 1945. január hó 25-ig aratott légi győzelmeiről (1945. január 24.).
45. HL. 101. v.r.e.pk.i. 62/5. sz. Ezred Parancs (1945. ápr. 19.).
46. LIPFERT, H. im. 278.
47. Die Ritterkreuzträger der Luftwaffe, 1939—1945. Band—I. Jagdflieger. Ernst Obermaier, Verlag Dieter Hoffmann, Mainz.
48. HL. 101. v.r.e.pk.i. A 101/I. v.rep.oszt. bevetései és kimutatásai a légi győzelmekről 1944. december 31-ig (1945. I. 9.). Továbbá: A 101/I. v.rep.oszt. 1944. decemberi jelentése (1945. I. 1.); A 101/II. v.rep.oszt. 1944. évi működési jelentése (1945. I. 8.); Az 101/II. v.rep.oszt. 1944. decemberi jelentése (1945. I. 5.).
49. MORZIK, Fritz—HÜMMELCHEN, Gerhard: Die deutsche Transportflieger im Zwierten Weltkrieg. Bernard and Graefe Verlag für Wehrwesen Frankfurt am Main, 1966. 207., 283. (Továbbiakban: MORZIK.).
50. UJVÁRI L. naplója
51. HL. 101. v.r.e.pk.i. Napi események. 101/I. v.rep.oszt. (1945. január).
52. Hősök. im. 439.

53. 17-ja vozdusnaja. im. 197.
54. LIPFERT, H. im. 278.
55. MORZIK. im. 284.
56. HL. 101. v.r.e.pk.i. 4. és 17. sz. Légierő Parancs (1945. január 19., 22.); 17. sz. Ezred Parancs; Napi események. 101/I. v.rep.oszt. (1945. I.).
57. HL. 101. v.r.e.pk.i. 22/101. v.rep.e.pkság. Légi-győzelmek igazolása tárgyában. 1945. I. 4.
58. HL. 101. v.r.e.pk.i. Napi események. 1945. január.
59. LIPFERT, H. im. 278.
60. 17-ja vozdusnaja. 198.
61. DIERICH, W. im. 57—58.
62. HL. Filmtár, 1253. sz. tekercs. KTB.Hgr.Süd. 3. old.
63. UJVÁRI L. naplója.
64. HL. Filmtár, 1253. sz. tekercs. KTB.Hgr.Süd. 4. old.
65. UJVÁRI L. naplója. Továbbá: BUKI Péter: Az S—221-es lajstromjelű JU—52-es repülőgép személyzetének átállása a Vörös Hadsereg oldalára. Hadtörténelmi Közlemények, 1980/2. sz. 327—339.
66. Győr megyei Levéltár; Polgármesteri jelentés, 1945. február.
67. LIPFERT, H. im. 279.
68. Hősök. im. 424.
69. HL. 101. v.r.e.pk.i. Kimutatás a 101/8. v.rep.század igazolt légi győzelmeiről.
70. LIPFERT, H. im. 279.
71. Hősök. im. 476.
72. MORZIK. im.; UJVÁRI L. naplója.
73. MORZIK. im.; UJVÁRI L. naplója.
74. Hősök. im. 476.
75. UJVÁRI L. naplója.
76. Uo.
77. Hősök. im. 444.
78. HL. 101. v.r.e.pk.i. Kimutatása az osztály repülőgép-vezetői által 1944. évi december 10-től 1945. január hó 25-ig aratott légi győzelmeiről. 101/II. v.rep.oszt. 1945. jan. 24.
79. HL. 101. v.r.e.pk.i. Feltesztés a 102. repülődandár-parancsnokságához. 1945. jan. 22.
80. 17-ja vozdusnaja. im. 202. Továbbá: HL. Filmtár. 1255. sz. tekercs, KTB.Hgr.Süd. 2. Hálfte. 16—31. Jan. 45. Verlauf. Luftlage. 22.1.45.
81. HL. 101. v.r.e.pk.i. A 101/I. v.rep.oszt. 1945. január havi jelentése. 1945. febr. 1.
82. LIPFERT H. im. 279.
83. 17-ja vozdusnaja. im. 208.
84. TESSIN, G. im. 312, 358.
85. HL. 101. v.r.e.pk.i. 29. sz. Ezred Parancs. 1945. febr. 9.
86. HL. 101. v.r.e.pk.i. 44. sz. Ezred Parancs. 1945. márc. 4.
87. MORZIK. im. 211.
88. Uo.
89. 17-ja vozdusnaja im. 210.
90. Veszprém város légiriadó-naplója. Vezette: Nagy—István, a város üzemi légoltalmi parancsnokhelyettese. (Ifj. Nagy István, Veszprém, Martos Flóra u. 3/c.)
91. ULRICH, Johann: Der Luftkrieg über Österreich 1939—1945. Militerhistorische Schriftenreihe. Heft. 5/6. Herausgegeben vom Heeresgeschichtlichen Museum.
92. Veszprém város légiriadó-naplója.
93. HL. 101. v.r.e.pk.i. A M.kir. 101. honvéd vadászrepülő-ezred bevetési könyve. 1945. február 20.
94. Veszprém város légiriadó-naplója. 1945. febr. 20.
95. Győr megyei Levéltár. Polgármesteri jelentés, 1945. február.
96. HL. Filmtár, 1255/I. sz. tekercs. KTB.Hgr.Süd. Meldungen (1—28. Febr. 45.). Tagesmeldung, 21.2.45. 6. lap.
97. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. h.v.rep.e. bevetési könyve. 1945. febr. 21.
98. 17-ja vozdusnaja. im. 213.
99. Veszprém város légiriadó-naplója.
100. Uo.
101. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. h.v.r.e. bevetési könyve.
102. Uo.
103. Veszprém megyei Levéltár. Alispáni iratok, 1063/1945. sz. irat.
104. 17-ja vozdusnaja. im. 220.
105. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. h.v.e.r. bevetési könyve.
106. Uo. Továbbá: REBENTISCH, Ernst: Zum Kaukasus und zu den Tauern. Die Geschichte der 23. Panzer-Division. 1941—1945. Herausgegeben vom Verband ehemaliger Angehöriger der 23. Panzer-Division in Esslingen a.N. 486—487.
107. Veszprém város légiriadó-naplója.
108. 17-ja vozdusnaja. im. 223.
109. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. h.v.r.e. bevetési könyve. 1945. március 9.
110. Uo. Továbbá: LIPFERT, H. im. 279.
111. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. h.v.r.e. bevetési könyve.
112. Uo. 1945. március 11.
113. Győr-Sopron megyei Levéltár. Polgármesteri jelentés, 1945. március. Továbbá: Veszprém város légiriadó-naplója.
114. 17-ja vozdusnaja. im. 226.
115. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. v.r.e. bevetési könyve.
116. 17-ja vozdusnaja. im. 228.
117. Veszprém város légiriadó-naplója.
118. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. v.r.e. bevetési könyve.
119. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. v.r.e. bevetési könyve.
120. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. v.r.e. bevetési könyve.
121. 17-ja vozdusnaja. im. 230—231.
122. Herend anyakönyvi hivatal halotti anyakönyve.
123. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. v.r.e. bevetési könyve.
124. SIMON K. naplója. (Ny. MÁV-főfelügyelő, Veszprém Budapesti u. 39.)
125. Veszprém város légiriadó-naplója.
126. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. v.r.e. bevetési könyve. Továbbá: Berhida anyakönyvi hivatal halotti anyakönyve.
127. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. v.r.e. bevetési könyve.
128. Veszprém város légiriadó-naplója.
129. Zirc és Hajmáskér anyakönyvi hivatalainak halotti anyakönyvei. Továbbá: SIMON Károly ny. MÁV-főfelügyelő (Veszprém, Budapesti út 39. sz.) naplója.
129.a SIMON K. naplója.
129.b Die Ritterkreuzträger der Luftwaffe 1939—1945. Band II. Stuka- und Schlachtflieger. Ernst Obermaier Verlag Dieter Hoffmann, Mainz. 122.
130. UJVÁRI L. naplója.
131. HL. 101. v.r.e.pk.i. 2502/101/III. v.rep.oszt. 1945. március 24-i jelentése.
132. METZL János dr., főorvos (Sopron, Május 1. tér 35. sz.) frontnaplója.
133. Zirci anyakönyvi hivatal és r. kat. plébánia halotti anyakönyvei.
134. Pápa anyakönyvi hivatal halotti anyakönyve.
135. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. v.r.e. bevetési könyve.
136. SIMON K. naplója.
137. Geschichte der 3. Panzer-Division Berlin—Brandenburg 1935—1945. Berlin, Verlag Günther Richter, 1967. Továbbá: Városlőd r. kat. plébánia Ház története és Városlőd anyakönyvi hivatal halotti anyakönyve.

- 137.a 17-ja vozdušnjaja. im. 231. Továbbá: Veszprém megyei Levéltár. Veszprémi Állami Építészeti Hivatal iratai. Útbiztosi jelentések. Zirci járási útbiztosi jelentés. 2159/1945. május 18.
138. METZL J. naplója.
139. Személyes visszaemlékezés.
140. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. v.r.e. bevetési könyve.

- 140.a Die Ritterkreutzträger. im. 188.
141. HL. 101. v.r.e.pk.i. A m.kir. 101. v.r.e. bevetési könyve.
142. Pápa anyakönyvi hivatal halotti anyakönyve. Továbbá: SIMON K. naplója, valamint BALASSA Katalin tanítónő (Kápolnásnyék) naplója.
143. SIMON K. naplója.
144. 17-ja vozdušnjaja. im. 242., 248.

ЧАБА ВЕРЕШ Д.

ВОЗДУШНОЕ СРАЖЕНИЕ В ОКРЕСТНОСТИ БАЛАТОНА октябрь 1944. — март 1945.

Первый период воздушной войны (с 3-го апреля 1944 г. по середине ноября 1944 г.) против Венгрии — и внутри ее против военных объектов в окрестности озера Балатона — носил стратегический характер. Данные нападения совершали военно-воздушные силы Соединенных Штат Америки и Великобритании, входящих в Коалиционные Державы. К ноябрю 1944 г. оперативное положение измелось, — так как в сентябре и октябре 1944 г. советскими войсками была освобождена восточная от Дуная территория Венгрии — на первой неделе ноября 1944 г. и Задунайский край стал зоной военных действий. На первой неделе ноября 1944 г. 3. Украинский фронт Советской Армии начал нападение в Задунайском краю и в начале декабря дошел до задунайских оборонительных районов, отстоящих юговосточные границы Германии. Прорыв оборонительных систем (позиции «Маргит», «Ольга», «Клара», «Жужанна» итд.) затянулся до конца марта 1945 г.

Прорыв оборонительных систем — что затрудняли контратаки германских войск — выполняли 3. Украинский фронт и его 17. воздушная армия. Соединения бомбардировщиков, штурмовиков, истребителей тесно взаимодействовали с наземными пехотными и бронесилами. А оборонительные войска германской армейской группы «Юг» (Хересгруппе «Сюд») поддерживали 1. и 11. авиадивизия, подчиненная 1В.—ому воздушному флоту и 102. венгерская авиабригада. Воздушное боевое действие обеих сторон носило тактический характер: поддерживали воюющие войска, то есть лишь в небольшую глубину вломились в операционную глубину противника. Воздушное боевое действие всегда имело тесную зависимость от наземных военных операций, и очерк в рамках наземных боевых действий изучает события воздушного боевого действия в названном пространстве и время.

